

1 2011

СІЧЕНЬ-БЕРЕЗЕНЬ

НУМІЗМАТИКА ФАЛЕРИСТИКА

International coin trend magazine

Медаль «За бездоганну службу»
I, II та III ступеня — від відзнаки до державної
нагороди (1996–2003 рр.)

Брактеати тмутараканського князя
Романа Святославича (1068–1079 рр.)

Вислі печатки князя Володимира (Василя)
Всеволодовича Мономаха

Монети Європи:
Сербія, Хорватія, Словенія та Югославія,
1868–1945 рр.

ISSN 1811-542X

Найдоступніший скарб українських монет

У світ виходить **15-й випуск**
інформаційно-довідкового журналу
"Банкноти і монети України"

У щорічнику, який є офіційним виданням Національного банку України, вміщено кольорові фотозображення та нумізмічні описи пам'ятних монет України, введених в обіг протягом 2010 року.

Справжнім подарунком для колекціонерів стане CD-диск, який виходить у комплекті з журналом. На ньому розміщено унікальне видання – ілюстрований електронний каталог-довідник "Пам'ятні та ювілейні монети України, введені в обіг у 1995 – 2010 роках".

Каталог-довідник виготовлено у вигляді веб-сайту.

Зручна навігація.

Кілька видів пошуку: за хронологією, за тематичними серіями, за назвами монет.

Деталізовано технічні параметри монет. Розміщено фотозображення аверсу й реверсу кожної з них.

Видання розповсюджується лише за передплатою.

Передплата на інформаційно-довідковий журнал "Банкноти і монети України" **триває до 10 березня**. Вона приймається всіма відділеннями поштового зв'язку України і такими регіональними організаціями: АТ "Самміт", ТОВ "Фірма "Періодика", ТОВ "НВП "Ідея", ТОВ "Фірма "Меркурій", ТОВ "Видавнична група "Ділова преса", ТОВ "Ноу-хау" та іншими.

Передплатний індекс – 90664

Адреса редакції:

просп. Науки, 7.

Київ – 28, 03028.

Тел: (044) 524-39-69

Тел./факс: (044) 524-96-25

E-mail: litvinova@bank.gov.ua

<http://www.bank.gov.ua>

№ 1 (57) 2011

Довідково-інформаційний журнал

СІЧЕНЬ – БЕРЕЗЕНЬ

Засновано в 1997 р.

Засновник і видавець М. Загреба

Головний редактор

Максим Загреба

Заступники головного редактора:

В'ячеслав Онишук, Раїса Яушева-Омельянич

Редакційна колегія:

Валерій Дуров

Володимир Корнійчук

Пивоваров С. В., докт. істор. наук

Сергій Соколов

Дмитро Харітонов

Відповідальний редактор

Антоніна Богушко

Комп'ютерне макетування

Валентин Белічко

Здано до складання 15.10.2010

Підписано до друку 13.01.2011

Формат 60×90/8. Папір крейдований

Друк офсетний. Наклад 2000 пр.

Зам. 111

Виготовлення оригінал-макету

та друк видавництва «ЛОГОС»

01030, Київ, вул. Б. Хмельницького, 10

Свідоцтво ДК № 201 від 27.09.2000

Адреса редакції і видавця:

Максим Загреба

а/с 43, Київ-02147, Україна

E-mail: numismat@i.kiev.ua

www.numismatics.kiev.ua

Контактні телефони:

(044) 517-3703**050 33-11-550****050 33-40-722**

Редакція не завжди поділяє

погляди авторів публікацій.

За достовірність фактів, цифр,
точність імен та прізвищ
відповідають автори статей,
а за зміст рекламних матеріалів –
рекламодавець.

© «Нумізматика і фалеристика», 2011

Свідоцтво про реєстрацію КВ 2322 від 05.11.1996 р.

	Нові монети України.....2
	Бартошук І. Ювілейні жетони Київського метрополітену.....9
	Щепотьєв О., Яшин С. Нагородна система кредитної споживчої кооперації Росії.....10
	Гарбузов В. Брактеати тмутараканського князя Романа Святославича (1068–1079 рр.).....14
	Жуков І. Вислі печатки князя Володимира (Василя) Всеволодовича Мономаха.....16
	Десятников І. Гроші «Стежки Хо Ши Міна».....18
	Царенко М. Грамагічні помилки в легендах шкільних медалей: від Української РСР «естафету» підхопило Придністров'я.....21
	Ільчук О. Альбертусталер Великого князя Петра Федоровича.....22
	Пахолок С., Мельник О. Медалі Спілки праці українських образотворчих митців Львова «Зимова допомога 1941–1942».....22
	Новопольцев О. 600-річчя Грюнвальдської битви.....25
	Лазоренко В. Медаль «За бездоганну службу» I, II та III ступеня – від відзнаки до державної нагороди (1996–2003 рр.).....30
	Монети Європи: Сербія, Хорватія, Словенія та Югославія, 1868–1945 рр.....37
	Десятников О. Монети Хорватії 1941–1945 рр.....44
	Царенко М. Авіаційні «візитки» у фалеристиці (доповнення).....48
	Книжкова крамниця.....8, 36, 40
	Оголошення колекціонерів.....46

Нові монети України

Национальный банк Украины информирует

В публикациях Национального банка Украины рассказывается о новых памятных монетах Украины. Дается краткая информация об исторических событиях, которым посвящены монеты, их описание и технические характеристики, сведения об авторах эскизов и гипсовых моделей.

National Bank of Ukraine informs

Publications of the National Bank of Ukraine give information about the new memorable coins of Ukraine. Brief information about historical events reflected by the coins, their description and technical parameters, data about the authors of sketches and Paris plaster models are given.

Die Nationalbank der Ukraine informiert

In den Veröffentlichungen der Nationalbank der Ukraine handelt es sich um neue Gedenkmünzen der Ukraine. Es werden kurze Informationen ueber die historischen Ereignisse, denen die Muenzen gewidmet sind, ihre Beschreibung und technische Charakteristik sowie ueber die Autoren der Skizzen und Gipsmodelle gegeben.

Козацький човен

Национальный банк України ввів у обіг 20 грудня 2010 року пам'ятні монети номіналами 20 та 5 гривень, що розпочинають серію «Морська історія України», яка відображатиме історію судноплавства і суднобудівництва на теренах нашої держави, і присвячені гребним човнам XVIII ст., що були основою козацьких флотилій.

У Національному заповіднику «Хортиця» зберігаються судна першої половини XVIII ст. із Дніпровської флотилії, що були підняті з дна Дніпра протягом останніх десяти років.

Монету номіналом 20 гривень виготовлено зі срібла, якість карбування — «пруф», маса в чистоті — 62,2 г, діаметр — 50,0 мм, тираж — 5 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами позначення металу та його проби — **Ag 925**, маси в чистоті — **62,2**. Елемент оздоблення — локальна позолота (вміст золота в чистоті не менше ніж 0,000287 г).

Монету номіналом 5 гривень виготовлено з нейзильберу, якість карбування — «спеціальний анциркулейтед», маса —

16,54 г, діаметр — 35,0 мм, тираж — 45 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі монет розміщено: угорі малий Державний Герб України та напис півколом **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, композицію, яка розділена хвилеподібною стрічкою з написом **МОРСЬКА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ**, у верхній частині — розу вітрів як символ морських мандрів, у нижній частині — позолочену печатку Війська Запорізького, праворуч над стрічкою — рік карбування монети **2010**, унизу — номінал: на монеті зі срібла — **20/ГРИВЕНЬ**; на монеті з нейзильберу — **5/ГРИВЕНЬ**.

На реверсі монет зображено козацький човен першої половини XVIII ст. під вітрилом, ліворуч — чайку, яка символізує морську стихію, та написи: угорі — **КОЗАЦЬКИЙ/ЧОВЕН**, унизу — **XVIII ст.**

Художники: Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.
Скульптори: Володимир Атаманчук, Святослав Іваненко.

Данило Апостол

Національний банк України, продовжуючи серію «Герої козацької доби», 29 листопада 2010 року ввів у обіг пам'ятну монету «Данило Апостол» номіналом 10 гривень, присвячену видатному українському військовому, політичному і державному діячеві України XVIII ст., гетьманові Лівобережної України, який чимало зробив для впорядкування місцевого самоврядування, реформування системи судочинства, врегулювання землекористування, розвитку торгівлі.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби, якість карбування — «пруф», маса в чистоті — 31,1 г, діаметр — 38,6 мм, тираж — 8 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами позначення металу, його проби — **Ag 925**, маси в чистоті — **31,1 г**.

На аверсі монети зображено загальну для цієї серії композицію, що втілює ідею соборності України: малий Державний Герб України підтримують гербові фігури архістратига Михаїла і коронованого лева — символи міст Києва і Львова, над якою рік карбування монети — 2010, угорі півколом розміщено напис **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, унизу — **10/ГРИВЕНЬ**.

На реверсі монети зображено портрет Данила Апостола на тлі драпування, ліворуч — його герб, унизу напис у два рядки **ДАНИЛО АПОСТОЛ**, ліворуч і праворуч від якого роки життя **1654-1734**.

Художники: Олександр Івахненко, Святослав Іваненко.

Скульптор — Святослав Іваненко.

Іоанн Георг Пінзель

Національний банк України, продовжуючи серію «Видатні особистості України», ввів у обіг 29 листопада 2010 року пам'ятну монету номіналом 5 гривень, присвячену визначному скульптору середини XVIII століття, який працював з деревом і каменем, представникові пізнього бароко і рококо, зачинателю Львівської школи скульпторів Іоанну Георгу Пінзелю.

Постать Пінзеля загадкова — майже нічого не відомо про його особу, забуту на двісті років. Тільки в останні десятиліття спадщина майстра, якого сучасні європейські мистецтвознавці називають слов'янським Мікеланджело, привертає неабияку увагу фахівців та шанувальників, його роботи в 2011 році експонуватимуться в Луврі.

Ансамбль скульптур у камені для Бучацької ратуші та для вітваря в Городенківському костелі, кам'яна скульптура на парапеті собору Св. Юра у Львові, великий вітвар у селі Годовиці та вітвар у парафіяльному костелі в місті Монастириська — тільки окремі роботи творчого доробку майстра.

Монету виготовлено зі срібла, якість карбування «пруф», маса в чистоті — 15,55 г, діаметр — 33,0 мм, тираж — 5 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами позначення металу, його проби — **Ag 925**, маси в чистоті — **15,55 г**.

На аверсі монети розміщено: угорі на матовому тлі малий Державний Герб України та напис півколом **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, на дзеркальному тлі зображено «еталон барокової краси» — будівлю ратуші в Бучачі, ліворуч і праворуч від якої розміщено написи: **2010/БУЧАЧ; 5/ГРИВЕНЬ/ТЕРНОПІЛЬЩИНА**.

На реверсі монети зображено композицію перед скульптурою Янгола стоїть з інструментом у руках майстер, вражений витвором, що виштов з-під його різця, по колу написи — **ІОАНН ГЕОРГ ПІНЗЕЛЬ, бл. 1710-1761**.

Художники: Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори: Анатолій Дем'яненко, Володимир Дем'яненко.

Рід Тарновських

Національний банк України, продовжуючи серію «Славетні роди України», 29 листопада 2010 року ввів у обіг пам'ятну монету «Рід Тарновських» номіналом 10 гривень, присвячену видатному українському козацько-старшинському роду, що уславився своєю меценатською і благодійницькою діяльністю і з якого походили відомі діячі Гетьманщини — сотники і полковники. До нього належав Василь Тарновський-молодший, завдяки унікальній колекції якого було засновано Музей українських старожитностей у місті Чернігові.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби, якість карбування — «пруф», маса в чистоті — 31,1 г, діаметр — 38,6 мм, тираж — 10 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами позначення металу, його проби — **Ag 925**, маси в чистоті — **31,1 г**.

На аверсі монети вгорі розміщено малий Державний Герб України, напис півколом **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, унизу рік карбування монети 2010 та номінал — **ДЕСЯТЬ ГРИВЕНЬ** і зображено родове гніздо Тарновських — маєток у Качанівці, під яким напис — **КАЧАНІВКА/ЧЕРНІГІВЩИНА**.

На реверсі монети зображено найвідоміших представників роду: у центрі на орнаментальному тлі постать Василя (молодшого), під якою роки його життя **1838-1899**, ліворуч та праворуч — портрети з написами: **ГРИГОРІЙ/1788-1853** та **ВАСИЛЬ/1810-1866**, угорі розміщено герб роду та напис півколом **РІД ТАРНОВСЬКИХ**.

Художники: аверс — Святослав Іваненко, реверс: Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори: Святослав Іваненко, Володимир Атаманчук.

Гончар

Національний банк України, продовжуючи серію «Народні промисли та ремесла», ввів у обіг 6 грудня 2010 року пам'ятні монети «Гончар» номіналами 10 і 5 гривень, присвячені одному з важливих видів господарської діяльності та мистецької культури українців — гончарству, яке протягом багатьох століть посідало одне з провідних місць серед селянських промислів й увібрало в себе технічні навички та художні традиції, що існували ще з часів неоліту.

Монету номіналом 10 гривень виготовлено зі срібла 925 проби, якість карбування — «спеціальний анциркулейтед», маса в чистоті — 31,1 г, діаметр — 38,6 мм, тираж — 10 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами позначення металу, його проби — **Ag 925**, маси в чистоті — **31,1 г** та логотипом Монетного двору. Монету виготовлено з використанням технології пагинування.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено з нейзильберу, якість карбування — «спеціальний анциркулейтед», маса — 16,5 г, діаметр — 35,0 мм, тираж — 45 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі монет розміщено: угорі малий Державний Герб України, під яким стилізований напис — **НАЦІОНАЛЬНИЙ/БАНК/УКРАЇНИ**, у центрі — стилізоване зображення двох пташок, ліворуч і праворуч — гончарні вироби, унизу — написи: на монеті зі срібла — **10/ГРИВЕНЬ/2010**, на монеті з нейзильберу — **5/ГРИВЕНЬ/2010**.

На реверсі монет зображено гончара за роботою. Угорі на стилізованому тлі розміщено напис **ГОНЧАР**, з обох боків центральної композиції — декоративні квітки.

Художники: Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук. Скульптор — Анатолій Дем'яненко.

Острів Хортиця на Дніпрі — колиска українського козацтва

Національний банк України ввів у обіг 20 грудня 2010 року пам'ятну монету номіналом 50 гривень, присвячену колисці українського козацтва, унікальній пам'ятці природи, історії та археології — острову Хортиця, який завжди перебував у сфері військових і господарських інтересів запорізьких козаків, був їх осідком. Січ на Хортиці згадується в народних переказах і піснях, записаних у XVIII–XIX ст.

Оригінальність Хортиці — у рідкісному поєднанні на одній території різноманітних природних комплексів — плавневих лісів і луків, степів, скелястих відшарувань гранітів, балок, дібров, озерних комплексів. Тут розташований Національний заповідник «Хортиця».

Монету номіналом 50 гривень виготовлено зі срібла, якість карбування — «спеціальний анциркулейтед», маса в чистоті — 500,0 г, діаметр — 85,0 мм, тираж — до 1 500 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами позначення металу та його проби — Ag 999, маси в чистоті — 500,0 г. Елемент оздоблення — локальна позолота (вміст золота в чистоті не менше ніж 0,000930 г).

На аверсі монети угорі розміщено: малий Державний Герб України, напис півколом НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ, зображено фрагмент історико-культурного комплексу «Запорізька Січ», на передньому плані — позолочена композиція з бандури, козацьких клейнодів і зброї, ліворуч від якої номінал монети — 50/ГРИВЕНЬ, праворуч — рік карбування монети — 2010.

На реверсі монети розміщено: на тлі орнаментальної смуги довища, який б'є у литаври, що використовувалися під час урочистостей та важливих моментів життя козаків, праворуч від яких рядки з поезії Тараса Шевченка «І мертвим, і живим...» — У нас воля виростала, / Дніпром умивалась, / У голови гори слала, / Степом укривалась! / ТАРАС ШЕВЧЕНКО; над смугою стилізоване зображення острова, над яким напис — Острів Хортиця на Дніпрі — колиска українського козацтва, праворуч напис — ЗАПОРІЖЖЯ / XVI–XVIII ст.

Художники: Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.
Скульптори: Святослав Іваненко, Володимир Дем'яненко.

Павло Тичина

Національний банк України, продовжуючи серію «Видатні особистості України», ввів у обіг 20 січня 2011 року пам'ятну монету номіналом 5 гривень, присвячену 120-річчю від дня народження українського поета, перекладача, державного і громадського діяча Павла Григоровича Тичини. Академік Академії наук УРСР, лауреат Державної премії СРСР і Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка, міністр освіти УРСР (1943–1948), голова Верховної Ради УРСР (1953–1959), Павло Тичина мав широкі творчі інтереси — грав на різних музичних інструментах, збереглися його автопортрет і пейзажі, виконані олівцем, аквареллю, олією, вугіллям.

Монету виготовлено зі срібла, якість карбування «пруф», маса в чистоті — 15,55 г, діаметр — 33,0 мм, тираж — 5 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами позначення металу, його проби — **Ag 925**, маси в чистоті — **15,55**.

На аверсі монети розміщено: угорі малий Державний Герб України та напис півколом **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, під яким рядки поезії П. Тичини 1942 року «**І кричу я: Україно! / Потім стану й прислухаюсь. / Чути... здалеку: — Тримаюсь! / Хмарко! Ластівко! Калино! — / І в той бік я повертаюсь.**», його малюнок родинної садиби, ліворуч — квіти мальви, праворуч рік карбування монети — **2011**, унизу номінал — **П'ЯТЬ ГРИВЕНЬ**.

На реверсі монети зображено портрет Павла Тичини на тлі книжкових полиць, унизу — стилізований напис **Павло Тичина** та роки життя **1891–1967**.

Художник і скульптор — Володимир Атаманчук.

350 років Львівському національному університету імені Івана Франка

Національний банк України, продовжуючи серію «Вищі навчальні заклади України», ввів у обіг 20 січня 2011 року пам'ятні монети номіналами 5 та 2 гривні, присвячені одному з найстаріших у Східній Європі університетів, потужному осередку науки і освіти — Львівському національному університету імені Івана Франка, заснованому в 1661 році. З університетом пов'язана діяльність багатьох славетних учених, наукових шкіл, які зробили значний внесок у розвиток української і світової науки і культури.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено зі срібла 925 проби, якість карбування — «пруф», маса в чистоті — 15,55 г, діаметр — 33,0 мм, тираж — 7 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами позначення металу та його проби — **Ag 925**, маси в чистоті — **15,55**.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено з нейзильберу, якість карбу-

вання — «спеціальний анциркулейтед», маса — 12,8 г, діаметр — 31,0 мм, тираж — 45 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі монет розміщено малий Державний Герб України та напис півколом **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі); в центрі на тлі стилізованого документа про заснування університету зображено алегоричну скульптурну групу, що символізує просвіту; номінал (унизу півколом) та рік карбування (праворуч): на монеті зі срібла — **П'ЯТЬ ГРИВЕНЬ, 2011**, на монеті з нейзильберу — **ДВІ ГРИВНІ, 2011**.

На реверсі монет зображено головну будівлю університету, яка збудована у другій половині XIX ст.; над будівлею розміщено герб університету та напис півколом **Львівський національний університет / ім. Івана Франка**, унизу — **350 РОКІВ**.

Художник і скульптор — Володимир Атаманчук.

Рік Кота (Кролика, Зайця)

Національний банк України, продовжуючи серію «Східний календар», ввів у обіг 5 січня 2011 року пам'ятну монету «Рік Кота (Кролика, Зайця)» номіналом 5 гривень, присвячену року Кота, одній з тварин східного календаря, який засновано на дванадцятирічному циклі Юпітера — найбільшої планети Сонячної системи.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби, якість — «пруф», маса в чистоті — 15,55 г, діаметр — 33,0 мм, тираж — 20 000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети розміщено: угорі — малий Державний Герб України, під яким — напис **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК / УКРАЇНИ** в оточенні стилізованого рослинного орнаменту, номінал **5 / ГРИВЕНЬ**; унизу — рік карбування монети 2011, а також позначення металу, його проби — **Ag 925**, маси в чистоті — **15,55**.

На реверсі монети в оточенні стилізованого рослинного орнаменту зображено в лубочному стилі kota (очі із зеленого альпініту). Над цією композицією і під нею розміщено абрисні фігури всіх 12 символів східного календаря.

Художники: Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.
Скульптори: Анатолій Дем'яненко, Володимир Дем'яненко.

Іван Федоров

Національний банк України, продовжуючи серію «Видатні особистості України», ввів у обіг 28 грудня 2010 року пам'ятну монету номіналом 5 гривень, присвячену Івану Федорову — видатному діячеві східнослов'янської культури, відомому друкареві, а також інженерові-винахіднику, граверу, ливарнику, який видав в Україні перші друковані книги — «Апостол» (1574), підручник східних слов'ян «Буквар» (1574), Острозьку Біблію (1581).

Монету виготовлено зі срібла, якість карбування «пруф», маса в чистоті — 15,55 г, діаметр — 33,0 мм, тираж — 5 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами позначення металу, його проби — **Ag 925**, маси в чистоті — **15,55**.

На аверсі монети розміщено: угорі малий Державний Герб України та напис півколом **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, у центрі на тлі пера зображено матрицю, з якої була надрукована сторінка з книги «Апостол», унизу — номінал **5 гривень** і рік карбування монети **2010**.

На реверсі монети зображено стилізований портрет Івана Федорова, ліворуч від портрета — його друкарський знак, праворуч — роки життя **1510/1583** та вгорі півколом стилізований напис — **ІВАН ФЕДОРОВ**.

Художник — Роман Чайковський.

Скульптори: Роман Чайковський, Святослав Іваненко

Усі монети та медалі відкарбовано на Монетному дворі Національного банку України.
За Розпорядженням НБУ від 08.06.2000 р. на пам'ятних монетах України розміщується логотип Монетного двору України.

Пам'ятні монети України є дійсними платіжними засобами України і обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Пам'ятні монети із дорогоцінних металів реалізуються в Україні і за кордоном за колекційною ціною.

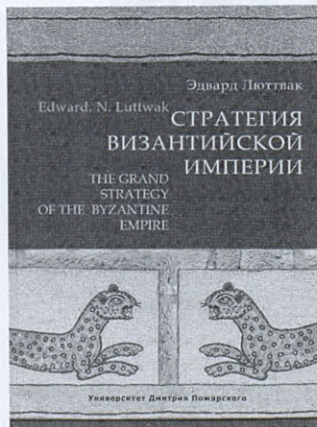

Ці книжки можна отримати поштою, надіславши електронний переказ на адресу редакції журналу: Максим Загребя, а/с 43, Київ, 02147.

Оформлення електронного переказу див. на стор. 47.

Пропозиція
дійсна
до 1 травня
2011 р.

Едвард Люттвак
**СТРАТЕГИЯ
ВИЗАНТИЙСКОЙ ИМПЕРИИ**

Москва, 2010 г.
Формат 175 × 243 мм,
твердая обложка, 648 с.

История формирования и развития комплексной стратегии Византии, включавшей в себя множество аспектов: военное дело, дипломатию, разведку, управление экономикой и финансами. Автор показывает, что Константинополь опирался не только и не столько на свою военную мощь, сколько на тактику дипломатических и политических интриг, справляя своих реальных и потенциальных врагов между собой, своевременно заключая политические и военные союзы, и в нужное время их разрывая. Византия редко стремилась к окончательному уничтожению своих соперников: нынешний враг завтра может стать союзником в борьбе с неожиданно окрепшим соседом.

Позиция Люттвака интересна тем, что он исследует череду событий византийской истории, используя не только традиционный инструментальный историков, но и методологию и набор средств, освоенный им в процессе работы в качестве специалиста по изучению современных нам государственных образований.

Книга изобилует цитатами из византийских и иных источников и полна красочных подробностей, благодаря чему читается с неослабевающим интересом.

Для историков, филологов-классиков, специалистов по военному делу и военной истории.

Об авторе:

Едвард Люттвак родился в 1942 г. в Трансильвании (Румыния). До 11 лет жил в Италии и Израиле, затем посещал школу-интернат в Англии. Изучал экономику в Лондонском университете. В 1964—1966 гг. преподавал в Университете города Баф в Великобритании, в 1972 г. переехал в США, где в 1975 г. получил степень в Университете Джона Хопкинса.

Сотрудник Вашингтонского Центра стратегических и международных исследований (CSIS) с 2004 г., один из крупнейших в мире специалистов в области стратегии и геополитики.

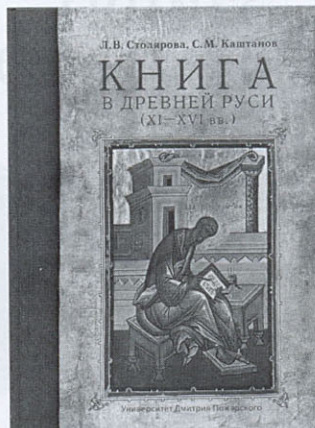
Ранее являлся советником американского Совета национальной безопасности Министерства обороны США, Сухопутных войск США, Морской пехоты США, Госдепартамента США и др.

В настоящее время больше сотрудничает с международными корпорациями, но при этом остается советником при правительственных организациях. Преподавал в Университете Джона Хопкинса и в Университете Джорджтауна, а также по приглашению читал лекции в других университетах, исследовательских центрах и военных колледжах в разных странах.

Автор книг «США - СССР — баланс ядерного оружия» (1974), «Великая стратегия Советского Союза» (1983), «Пентагон и искусство войны» (1984), «Стратегия: логика войны и мира» (1987), «Турбокапитализм: победители и проигравшие в мировой экономике» (1999). Самая известная книга Э. Люттвака «Государственный переворот: практическое руководство» несколько раз переиздавалась на 14 языках мира.

Ціна з пересиланням поштою по Україні — 162,00 грн.

Л. В. Столярова,
С. М. Каштанов
**КНИГА В ДРЕВНЕЙ РУСИ
(XI—XVI вв.)**

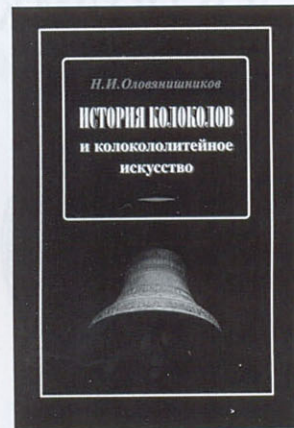
Москва, 2010 г.
Формат 175 × 243 мм,
твердая обложка, 432 с.

Монография посвящена изучению книжной и письменной культуры XI—XVI вв., а также разработке новых методов исследования сохранившихся памятников письменности Древней Руси. Исследование строится на принципиально новой методической базе, основу которой составляет комплексный подход к источникам разных видов и разновидностей, сочетание методов текстологического, палеографического, кодикологического и дипломатического анализа. В книге анализируются древнейшие источники по истории книжной и письменной культуры, вводятся новые данные по политической, социально-экономической и социокультурной истории Руси XI—XVI вв. На широком историческом фоне реконструируется деятельность книгописных центров Новгорода, Пскова, Ростова, Москвы и др., раскрывается ктиторская деятельность князей и церковных иерархов, изучаются взаимоотношения княжеской власти и церкви в Древней Руси, анализируются обстоятельства создания ряда пергаментных и бумажных кодексов, уточняется место их изготовления, идентифицируются почерки их писцов.

Для историков, а также всех интересующихся отечественной историей.

Ціна з пересиланням поштою по Україні — 128,00 грн.

Н. И. Оловянишников
**ИСТОРИЯ КОЛОКОЛОВ
И КОЛОКОЛОЛИТЕЙНОЕ
ИСКУССТВО**

Москва, 2010 г.
Формат 150 × 220 мм,
твердая обложка,
супер-обложка, 520 с., 49 ил.

Эта книга — исправленное и комментированное переиздание наиболее полного руководства по истории колоколов и колоколотейного искусства заслужено пользуется репутацией энциклопедии колокольного дела. С изменением государственного отношения к русской православной церкви в нашу жизнь вернулись и колокольные звоны — неотъемлемая часть русской национальной культуры. Книга содержит подробнейший экскурс в историю колокольного дела и секреты колоколотейного мастерства, наставления звонарям с обсуждением приемов исполнения, а также особенностей тех или иных колокольных звонов.

Издание снабжено справочным и научным аппаратом

Для специалистов по колокольному делу, звонарей и всех любителей русской истории и православного колокольного звона.

Ціна з пересиланням поштою по Україні — 144,00 грн.

ЮВІЛЕЙНІ ЖЕТОНИ Київського метрополітену

Ігор Бартошук (Київ)

03.11.2010 р. — введено в обіг ювілейні жетони на честь 50-річчя Київського метрополітену. Презентація нових жетонів проходила у мерії міста. Жетони з'явилися у касах 04.11.2010 р. Жетони продаються по 2,0 грн, як прості обігові, на станціях Дніпро, Арсенальна, Хрещатик, Університет, Вокзальна. Продаються всі види на всіх станціях. Попадаються — порівну.

У блістерах (буклетах) автор не бачив, але за слухами їх випущено усього 3–5 комплектів для вищого керівництва міста та метрополітену.

На жетонах зображення з одного боку залишено без зміни (Метрополітен Київ), на іншому боці зображено наземні частини станцій Дніпро, Арсенальна, Хрещатик, Університет, Вокзальна. У верхній частині — цифри «1960», унизу напис назва станції. Всі жетони виготовлено з темно-синьої пластмаси. Також відомо 6 шт. «Дніпро», 7 шт. «Арсенальна», 11 шт. «Хрещатик», 9 шт. «Університет», 8 шт. «Вокзальна» у прозорій та усі п'ять станцій у сіро-сріблястій пластмасі.

Жетони у світло-блакитній сріблястій пластмасі, як зображено на сайті Київського метрополітену (див. зображення), автору не відомі.

Серед жетонів, що знаходяться в обігу, знайдено жетон «Університет» та «Вокзальна» із світло-синьої пластмаси.

Станція «ДНІПРО»

Rv	Скульптура «Мир»(ліворуч)	Скульптура «Труд»(праворуч)	
		підставка під скульптурою	ноги скульптури
A	голова мала	тонка	обидві перетинають підставку
B	голова велика	тонка сильно піднята	не перетинають підставку
Г		відсутня	скульптура піднята над постаментом і не торкається його
Д		голова велика з невеликим отвором унизу	товста
Е	голова велика з отвором по усій голові	ліва нога перетинає підставку, права — не перетинає	

Багато жетонів реверса А з браком аверса — права ніжка літери «М» з щербинами.

Станція «АРСЕНАЛЬНА»

Rv	Літера «А» у слові «Арсенальна»	Дах	Решітка ліворуч	Меморіальна дошка під гарматою	Цифра «9» у даті «1960»	Вертикальні пруття решітки праворуч і ліворуч
A	Відсутня ліворуч	піднятий (широка розмежувальна смуга)	над решітками нема точок	тонка, трикутної форми	не здвоєна	
Б			зверху поміж вертикальними прутками крапка			
В	примикає до літери «Р»	приспущений (вузька неправильної форми розмежувальна смуга)	над решітками нема крапок	товста, неправильної форми	здвоєна	
Г				тонка, трикутної форми		
Д					у лівій решітці правий прут майже відсутній, зсунуті праворуч, у правій решітці пруття зсунуті ліворуч	
Е	у лівій решітці пруття чіткі, зсунуті праворуч, у правій решітці пруття зсунуті праворуч					

Станція «ХРЕЩАТИК»

Rv	Вікна триповерхової будівлі праворуч	
А	не окантовані	Майже відсутні
Б		між вікнами третього поверху лінія
В	злегка окантовані	
Г	окантовані	Дах будівлі окантований, окантовка широка
Д		вікна мають іншу форму, окантовка вузька
Е	сильно окантовані	Вся права будівля та ліва частина центральної будівлі окантовані

Станція «УНІВЕРСИТЕТ»

Rv	Дах з будівлею	Вікна у горішній частині	цифри «1960»
А	Об'єднано воедино	праве вікно вище решти	цілі, опуклі
Б		праве вікно на рівні з рештою	
В		отвір під 4-і вікнами і над 4–5-м вікном	
Г	роздільна смуга	7 вікон	з канавкою
Д		6 вікном	цілі, опуклі
Е			

Станція «ВОКЗАЛЬНА»

Rv	Частина дверей у вежі з годинником (ліворуч внизу)	Центральне вікно третього поверху будівлі (праворуч)		
А	Г	А		
Б		П	відсутнє вікно 3-го поверху	
В		А	А	цифра «0» у даті з канавкою
Г				цифра «0» у даті без канавки
Д				
Е	Н			

Пробні жетони за різновидами

Станції	Прозорі	Сіро-сріблясті
«Дніпро»	А, А, В, Г, Е	В
«Арсенальна»	Б, В, Г, Г, Д, Е, Е	А
«Хрещатик»	Б, Б, В, В, В, Г, Г, Д, Д, Е	Д
«Університет»	Б, Б, В, Г, Г, Г, Д, Е, Е	Е
«Вокзальна»	А, А, Б, В, Д, Д, Е, Е	В

При детальному розгляданні зображень на жетонах можна знайти по шість різновидів кожного. Зустрічаються жетони з чорними вкрапленнями — неохайність під час виготовлення. До 10 % жетонів, особливо у перші дні, зустрічалися браковані — бруд вварений у пластмасу з порушенням цілісності зображення.

Движение кредитной кооперации возникло в России в середине XIX в. Идеи кредитной кооперации пришли из Германии. Кредитная кооперация играла огромную социально-финансовую роль в России, особенно среди малоимущих слоев населения. С приходом советской власти в нашей стране многие кредитные кооперативы («грошовые банки») перестали существовать, однако с приходом НЭПа возросло и количество кредитных кооперативов. С монополизацией государством финансовых рынков в СССР к началу 30-х годов XX в. кредитная кооперация полностью прекратила свое существование. В советские времена принципы кредитных кооперативов существовали в форме касс взаимопомощи на разных промышленных и торговых предприятиях. Возрождение кредитной кооперации в современной российской экономике начало происходить в начале 90-х годов XX в. В настоящее время можно подразделить все движение кредитной кооперации на два направления:

- селскохозяйственная кредитная кооперация, возглавляемая Союзом сельских кредитных кооперативов (ССКК). ССКК — негосударственная некоммерческая организация, созданная 27 августа 1997 г.;
- потребительская кредитная кооперация, возглавляемая Союзом некоммерческих саморегулируемых организаций финансовой взаимопомощи «Лига кредитных союзов» (Лига КС). Лига КС образована в ноябре 1994 г. (в 2009 году Лиге КС исполнилось 15 лет).

Говоря о наградах, их следует разделить по рангам, квалифицировать. Условно говоря, награды можно разделить на следующие категории:

- государственные (общероссийские) награды;
- ведомственные награды (награды государственных ведомств, министерств и служб);
- муниципальные награды;
- награды местных органов власти;
- награды коммерческих и некоммерческих негосударственных организаций.

Говоря о наградах кредитной кооперации, следует отметить, что отдельно взятые кредитные кооперативы среди сотрудников или пайщиков кооператива могут проводить различные конкурсы, учреждать награды и т. д., однако в данной статье внутрикооперативные награды не рассматриваются.

Единой общероссийской системы награждения в России в настоящее время нет. Рассмотрим награды некоммерческих объединений кредитных кооперативов на общероссийском уровне.

Союз сельских кредитных кооперативов периодически проводит конкурсы среди кредитных кооперативов и среди сотрудников кредитных кооперативов по таким номинациям как «лучший бухгалтер», «лучший сотрудник» и т. д., однако четкой и регламентированной системы наград в ССКК не разработано.

Лига кредитных союзов также систематически проводит конкурсы среди специалистов кредитных кооперативов, а также конкурсы между самими кредитными кооперативами на звание «Кредитный потребительский кооператив года» по различным номинациям, таким как «Успешный старт», «Эффективность и развитие», «Социальная ответственность и благотворительность», «Кредитный кооператив — новатор».

На протяжении последних лет в Лиге КС формируется система наград, которыми удостоиваются наиболее активные и способные сподвижники кредитной потребительской кооперации в нашей стране.

Рассмотрим существующие награды Лиги кредитных союзов, предназначенные для физических лиц.

Наградная система кредитной потребительской кооперации России

**Александр Щепотьев,
Сергей Яшин (Тула, Россия)**

В целях общественного признания большого вклада специалистов кредитной кооперации в становлении и развитии кредитного кооператива, ассоциации кредитных союзов, Лиги кредитных союзов и кредитной кооперации в России Положение о почетных званиях специалистов кредитной кооперации российской Лиги кредитных союзов (Утверждено Советом Лиги 16.11.2007 г.) устанавливаются почетные звания и знаки им соответствующие: «Отличник кредитной кооперации», «Заслуженный специалист кредитной кооперации».

Почетное звание

«Отличник кредитной кооперации»

Почетное звание «Отличник кредитной кооперации» присваивается высокопрофессиональным специалистам кредитных кооперативов и ассоциаций, являющихся членами российской Лиги кредитных союзов. Звание присваивается специалисту, проработавшему в кооперативе или ассоциации не менее пяти лет и внесшему значительный вклад в развитие своей организации. Решение о присвоении звания «Отличник кредитной кооперации» принимается правлением кооператива, советом Ассоциации открытым голосованием большинством голосов.

Кооператив — ассоциированный член российской Лиги кредитных союзов подает заявление на присвоение звания «Отличник кредитной кооперации» на имя председателя Совета Ассоциации, с прило-

жением резюме на выдвигаемого кандидата и обоснования для получения этого звания. Совет Ассоциации принимает решение по представленной кандидатуре и направляет выписку из решения и ходатайство о присвоении звания в Совет Лиги кредитных союзов.

Почетное звание «Заслуженный специалист кредитной кооперации»

Почетное звание «Заслуженный специалист кредитной кооперации» присваивается высокопрофессиональным специалистам кредитных кооперативов, их ассоциаций — членов Лиги, имеющим звание «Отличник кредитной кооперации», внесшим значительный вклад в развитие системы кредитной кооперации, а также специалистам, занимающимся методико-образовательной, законотворческой и иной деятельностью в области кредитной кооперации и работающим в данной отрасли 10 и более лет.

Кооператив — ассоциированный член российской Лиги кредитных союзов подает заявление на присвоение звания «Заслуженный специалист кредитной кооперации» на имя председателя Совета Ассоциации, с приложением резюме на выдвигаемого кандидата и обоснования для получения этого звания. Совет Ассоциации принимает решение по представленной кандидатуре и направляет выписку из решения и ходатайство о присвоении звания в Совет Лиги кредитных союзов.

Ассоциация или кооператив, являющийся прямым членом российской Лиги кредитных союзов, подают заявление на присвоение звания «Заслуженный специалист кредитной кооперации» на имя председателя Совета Лиги кредитных союзов с приложением резюме на выдвигаемого кандидата и обоснования для получения этого звания.

Лицо, получившее почетное звание «Заслуженный специалист кредитной кооперации» вносится в Книгу Почета российской Лиги кредитных союзов.

Лицу, получившему почетное звание, направляются выписка из решения Совета Лиги кредитных союзов и персональное приглашение на церемонию вручения знака и удостоверения, подтверждающего присвоение почетного звания.

Информация о присвоении званий «Отличник кредитной кооперации», «Заслуженный специалист кредитной кооперации» публикуется на сайте Лиги и в СМИ.

Звание «Ветеран российской Лиги кредитных союзов»

Положение о Звании «Ветеран российской Лиги кредитных союзов» (Утверждено Советом Лиги 16.11.2007 г.).

В целях общественного признания многолетнего вклада в становление и развитие кредитной кооперации в России, своих кредитных кооперативов и их объединений, Положение о Звании «Ветеран российской Лиги кредитных союзов» (Утверждено Советом Лиги 16.11.2007 г.) устанавливается Звание «Ветеран российской Лиги кредитных союзов», Знак, ему соответствующий, порядок его присвоения.

Звание «Ветеран российской Лиги кредитных союзов» присваивается руководителям, специалистам и сотрудникам организаций — членов Лиги кредитных союзов, членам выборных органов и специалистам Лиги кредитных союзов, внесшим значительный вклад в развитие кредитной кооперации в России и своих организациях и имеющим общий стаж работы в кредитной кооперации не менее 15 лет.

Лицу, удостоенному Звания «Ветеран российской Лиги кредитных союзов» вручается знак и удостоверение о присвоении почетного звания. Имя заносится в Почетную книгу российской Лиги кредитных союзов.

Кредитный кооператив, региональное объединение кредитных кооперативов, являющиеся прямыми членами российской Лиги кредитных союзов, Генеральный директор Лиги кредитных союзов подают заявление на присвоение звания «Ветеран российской Лиги кредитных союзов» на имя председателя Совета Лиги кредитных союзов с приложением резюме на выдвижаемого кандидата и обоснования для получения этого звания.

Лицу, получившему почетное звание, направляются выписка из решения Совета российской Лиги кредитных союзов и персональное приглашение на церемонию вручения знака и удостоверения, подтверждающего присвоение почетного звания.

Информация о присвоении звания «Ветеран российской Лиги кредитных союзов» публикуется на сайте Лиги, в СМИ, информационных бюллетенях региональных ассоциаций, кооперативов.

Награждение Почетным знаком «За служение идеям кредитной кооперации».

Порядок награждения Почетным знаком «За служение идеям кредитной кооперации» определяется Положением о Почетном знаке «За служение идеям кредитной кооперации» (Утверждено Советом Лиги (Протокол № 16 от 08 мая 2009 г.)).

Почетный знак «За служение идеям кредитной кооперации»

Является наградой Лиги кредитных союзов. Почетным знаком награждаются члены (Пайщики) кредитных потребительских кооперативов, являющихся членами российской Лиги кредитных союзов.

Решение о награждении Почетным знаком принимается Советом (Правлением) члена Лиги кредитных союзов (далее — Совет) и оформляется решением.

Почетный знак изготавливается по заказу и за счет организаций Членов Лиги кредитных союзов на основании решения Совета члена Лиги кредитных союзов.

Графическое изображение Почетного знака вручаемого к юбилейным датам Лиги кредитных союзов (15, 20, 25 и т. д.)

Графическое изображение Почетного знака, вручаемого в период между юбилейными датами Лиги кредитных союзов.

На основании решения Совета члена Лиги кредитных союзов о награждении Почетным знаком Дирекция Лиги изготавливает Почетный знак и Удостоверение к нему, которое подписывается факсимиле Председателя Совета Лиги кредитных союзов.

Право изготовления почетных знаков и удостоверений к ним принадлежит исключительно Лиге кредитных союзов. Почетный знак носится на правой стороне груди, а при наличии государственных наград располагается ниже их.

Существует два вида Почетный знак «За служение идеям кредитной кооперации»: награждаемый в юбилейные года Лиги КС (15, 20, 25 лет и т. д.) и награждаемый в период между юбилейными датами Лиги КС.

Почетный знак «За вклад в развитие российской кредитной потребительской кооперации»

Порядок награждения Почетным знаком «За вклад в развитие российской кредитной потребительской кооперации» определяется Положением о Почетном знаке «За вклад в развитие российской кредитной потребительской кооперации» (Утверждено Советом Лиги (Протокол № 16 от 08.05.2009 г.)).

Почетный знак «За вклад в развитие российской кредитной потребительской кооперации» является наградой Лиги кредитных союзов.

Почетным знаком награждаются:

- граждане Российской Федерации и лица без гражданства — за заслуги в развитии законодательства, демократических принципов в системе потребительской кооперации, лоббировании интересов кредитной кооперации, защите прав членов кооперативов;
- иностранные граждане — за вклад в развитие международных связей кредитной потребительской кооперации.

Решение о награждении Почетным знаком принимается Советом Лиги кредитных союзов (далее — Совет) и оформляется решением Совета.

На основании решения Совета о награждении Почетным знаком Дирекция Лига оформляет удостоверение к Почетному знаку, которое подписывает Генеральный директор Лиги кредитных союзов и удостоверяет свою подпись печатью Лиги.

Право изготовления почетных знаков и удостоверений к ним принадлежит исключительно Лиге кредитных союзов.

Почетный знак носится на правой стороне груди, а при наличии государственных наград располагается ниже их.

Говоря о награждении в кредитной кооперации, нельзя не обратить внимание на награды, учрежденные Центросоюзом Российской Федерации.

И хотя Центросоюз Российской Федерации объединяет движение потребительской (а не кредитной) кооперации, все же следует учитывать, что многие кредитные кооперативы являются и потребительскими, некоторые кредитные кооперативы входят в Центросоюз Российской Федерации.

Исходя из этого, с определенной условностью, награды Центросоюза РФ можно отнести и к кредитной кооперации.

Центросоюз РФ утвердил награды, звания, знаки отличия в системе потребительской кооперации России:

- Орден «За вклад в развитие потребительской кооперации России»;

- Почетное звание «Ветеран потребительской кооперации Российской Федерации»;
- Значок «За добросовестный труд в потребительской кооперации России»;
- Почетная грамота Центросоюза РФ;
- Знаки отличия («20, 25, 30, 40, 50 лет безупречной работы в потребительской кооперации»);
- Нагрудный знак «Молодой лидер кооперативного движения России».

Награждение орденом «За вклад в развитие потребительской кооперации России» осуществляется в соответствии с Положением об ордене «За вклад в развитие потребительской кооперации России». Награждение орденом производится по решению Совета, Президиума Совета Центросоюза РФ на основании решения Советов республиканских, краевых, областных потребительских союзов, Правления Центросоюза Российской Федерации, в соответствии с ходатайством и представлением трудовых коллективов организаций и учреждений потребительской кооперации, Советов потребительских обществ, районных союзов, профсоюзных организаций работников потребительской кооперации.

Присвоение Почетного звания «Ветеран потребительской кооперации Российской Федерации» осуществляется в соответствии с Положением о звании «Ветеран потребительской кооперации Российской Федерации». Звание «Ветеран потребительской кооперации Российской Федерации» присваивается работникам организаций, учреждений потребительской кооперации и профсоюза работников этих организаций и учреждений, входящих в состав Центросоюза РФ, проработавшим в потребительской кооперации: женщины — 25 лет, мужчины — 30 лет и имеющим государственные награды, либо награжденным значком «За добросовестный труд в потребительской кооперации России», «Отличник советской потребительской кооперации» или знаком отличия «20, 25, 30, 40, 50 лет безупречной работы в потребительской кооперации».

Награждение Значком «За добросовестный труд в потребительской кооперации России» осуществляется в соответствии с Положением о значке «За добросовестный труд в потребительской кооперации России». Значком «За добросовестный труд в потребительской кооперации России» награждаются лучшие работники организаций, учреждений потребительской кооперации и профсоюза работников этих организаций,

учреждений, входящих в состав Центросоюза РФ, проработавшие в потребительской кооперации, как правило, не менее 10 лет, и внесшие личный вклад в развитие и совершенствование ее хозяйственной и общественно-массовой деятельности.

Награждение Почетной грамотой Центросоюза РФ осуществляется в соответствии с Положением о Почетной грамоте Центросоюза РФ. Почетной грамотой Центросоюза РФ награждаются работники организаций, учреждений потребительской кооперации и профсоюза работников этих организаций, учреждений, входящих в состав Центросоюза РФ, проработавшие в потребительской кооперации, как правило, не менее 5 лет, а также коллективы организаций, учреждений потребительской кооперации, входящих в состав Центросоюза РФ, за большой вклад в ее развитие, улучшение обслуживания населения, а также награждаются работники других организаций, общественные деятели за поддержку и содействие развитию потребительской кооперации.

Награждение Знаками отличия «20 (25, 30, 40, 50) лет безупречной работы в потребительской кооперации» осуществляется в соответствии с Положением о Знаке отличия «20 (25, 30, 40, 50) лет безупречной работы в потребительской кооперации». Знаком отличия «20 (25, 30, 40, 50) лет безупречной работы в потребительской кооперации» награждаются работники организаций, учреждений потребительской кооперации и профсоюза работников этих организаций, учреждений, входящих в состав Центросоюза РФ, за безупречную работу в потребительской кооперации в течение соответственно 20, 25, 30, 40, 50 лет, большой личный вклад в развитие торговли, заготовок сельскохозяйственной продукции и сырья, производства товаров народного потребления, других отраслей потребительской кооперации, а также кооперативного образования, науки, здравоохранения, совершенствование организационно-кооперативной работы, укрепление хозяйственно-финансового и правового положения кооперативных организаций и предприятий, обеспечение их стабильной безубыточной деятельности, улучшение обслуживания населения.

Награждение Нагрудным знаком «Молодой лидер кооперативного движения России» осуществляется в соответствии с Положением о нагрудном знаке «Молодой лидер кооперативного движения России». Нагрудным знаком «Молодой

лидер кооперативного движения России» (далее — нагрудный знак) награждаются: работники организаций и учреждений, в т. ч. освобожденные выборные работники профсоюзных организаций, студенты учебных заведений потребительской кооперации, пайщики потребительских обществ, входящих в состав Центрального союза потребительских обществ Российской Федерации, внесшие особый вклад в развитие и совершенствование деятельности кооперативных организаций и учреждений, повышение имиджа и престижа потребительской кооперации, сохранение и приумножение славных традиций кооперативного движения России, в возрасте до 35 лет, проработавшие в потребительской кооперации не менее одного года и являющиеся пайщиками потребительских обществ.

В истории развития потребительской кооперации имели место быть такие награды как:

- «Отличник советской потребительской кооперации»;
- «За добросовестный труд в потребительской кооперации России».

Следует отметить, что в Письме Министерство труда Российской Федерации от 7 октября 1998 г. N 5635-КС «О ведомственных знаках отличия в труде, учитываемых при присвоении звания "ветеран труда"» указана практика учета ведомственных знаков отличия в труде при присвоении звания «Ветеран труда». Согласно вышеуказанного письма (помимо иных наград) нагрудные знаки «Отличник советской потребительской кооперации» и «За добросовестный труд в потребительской кооперации России» являются основанием при присвоении звания «Ветеран труда» (при наличии остальных условий). Более того, «награды ... Центросоюза, ... рассматриваются как ведомственные знаки отличия в труде, с соблюдением условий, что ими были награждены работники непосредственно этих организаций, т. е. они состояли в штате этих организаций или работали в их системе (согласно записям в трудовой книжке)». Однако данный документ утратил силу в связи с изданием письма Минздравсоцразвития РФ от 02.06.2008 N 3854-ЮВ.

Система награждения волонтеров, пайщиков, специалистов и активистов кредитной кооперации, по мнению авторов, окажет действительно содействие развитию такого социально значимого явления как кредитная кооперация!

БРАКТЕАТЫ

Тмутараканского князя Романа Святославича (1068–1079 гг.)

Виктор Гарбузов (Москва, Россия)

Находки последних двух лет позволили с определённой степенью доказательств утверждать, что Роман Святославич, будучи тмутараканским князем, организовал на монетном дворе в городище Тмутаракань чеканку своей монеты.

Из исторических справочников нам достоверно известно, что Роман был вторым сыном Черниговского и Тмутараканского князя Святослава Ярославича. В 1068 г. Святослав перевёл своего старшего сына Глеба, который с 1054 г. правил Тмутараканью, в Новгород, а на его место назначил своего второго сына Романа.

После смерти Святослава 27 декабря 1076 г., который с 1073 г. был великим Киевским князем, его братья разделили власть — Изяслав сел в Киеве, а Всеволод взял себе Чернигов.

Дети Святослава были лишены дядьями своих волостей и стали князьями-изгоями. Глеб потерял Переяславльский удел и бежал в Новгород. В 1077 г. при появлении в Новгороде волхвов, призывавших народ к восстанию, убил главного из них, после чего был изгнан новгородцами, ушёл в Заволочье и был там убит 30 мая 1078 г. чудью. Тело его привезли в Чернигов и похоронили за церковью Спаса близ могилы его отца Святослава. Князем в Новгород был назначен Святополк Изяславич. Давид сохранил лояльность к новой власти и прожил в безвестности до 1087 г., когда ему старшие князья выделили Смоленск в удел. Олег, лишённый своим дядей Изяславом области Владимиро-Волынской, полученной от своего отца Святослава в 1073 г., удалился к другому своему дяде Всеволоду, князю Черниговскому. Олег считал себя невольником в доме Всеволода, и 10 апреля 1078 г. бежал к своему брату Роману в Тмутаракань, где жил Борис Вячеславич, князь-изгой, противник

Всеволода, пытавшийся в 1077 г. возглавить сопротивление Черниговцев новому порядку. Борис сумел нанять половцев и с их помощью 4 мая 1077 г. в отсутствие Всеволода Ярославича, сел на княжение в Чернигове и княжил 8 дней. Чувствуя свою слабость и не дожидаясь возвращения Всеволода, он бежал в Тмутаракань к Роману Святославичу.

Так в Тмутаракани собрались князья-изгои, надеявшиеся вернуть себе утраченные вотчины на Руси.

В августе 1078 г. Олег, Роман и Борис с дружиной изгнанников и половецкой ордой вошли в Русскую землю, разбили князя Всеволода 25 августа на Сожице и заняли Чернигов. Всеволод с остатками своей дружины бежал к брату Изяславу в Киев за помощью. Олег занимает княжеский стол в Чернигове. Но ненадолго. Он прокняжил на черниговском столе 39 дней и вынужден был бежать вновь в Тмутаракань. Олег оставляет в Чернигове небольшой гарнизон, а сам с братом отправляется собирать войско для продолжения войны, теперь уже с Изяславом.

Осенью коалиция из четырёх князей выступает на поход на Чернигов. Из Смоленска быстрыми маршами привёл рать Владимир Мономах. Великий князь Изяслав, Всеволод, Ярополк и Мономах соединёнными силами обступили Чернигов. В отсутствие князей-изгоев граждане решили обороняться. Владимир взял приступом внешние укрепления и стеснил осаждённых внутри города. А тем временем Олег, Роман и Борис привели подкрепление из Тмутаракани. Изяслав и Всеволод сняли осаду и двинулись навстречу Олегу, Роману и Борису. Чернигов был спасён благодаря тому, что юные князья приняли удар на себя. 3 октября 1078 г. старшие князья встретились

с князьями-изгоями на Нежатиной Ниве, недалеко от Чернигова и одержали полную победу. Во время ожесточённой битвы погиб Борис Вячеславич и великий князь Изяслав от удара копьём в плечо. Его смерть открыла Всеволоду дорогу на золотой стол киевский, а его сыну — Владимиру Мономаху, к фактической власти на Руси.

Решающую победу над Святославичами Всеволод одержал, не пролив ни капли крови. Летом 1079 г. Роман и Олег, собрав много половцев и хазар, повторили поход на Переяславль и Чернигов. Они встали у Воиня вблизи Переяславля, где путь им преградил Всеволод Ярославич со своим войском. Втайне от Святославичей, Всеволод послал половецким ханам дары и заключил с ними сепаратный мир. Роман и Олег, узнав о коварстве Всеволода, стали злобиться на ханов половецких за то, что те не выполнили своих обещаний и не вернули им Чернигов. Половцы повернули свою орду в степь, и Святославичи, лишившиеся союзника, тоже были вынуждены отступить и последовать за половецкими. Вскоре между половецкими ханами и Святославичами вспыхнула открытая вражда. 2 августа 1079 г. половцы напали на русских, пришедших с мятежными князьями из Тмутаракани, рассеяли их, а Романа убили.

Такова краткая историческая справка о князе Романе Святославиче.

Однако, вернёмся к нашей прямой теме. В 2008 г. в районе п. Батарейка (Таманский полуостров) был найден брактеев (рис. 1, вес — 0.62 г, d — 23 мм.). Поясное изображение святого в хитоне с крестом на длинном древке через правое плечо, вокруг головы — точечный нимб. По правую и левую сторону от святого — кириллическая надпись.

1

2

Одним из первых, кто с ним познакомился и изучил, был известный Краснодарский коллекционер П. В. Сердюков. Он увидел на лицевой стороне брактеата надпись: слева от святого — НА, справа — УМЪ. П. В. Сердюков сделал предположение, что НАУМ — крестильное имя или неизвестного тмутараканского князя, или какого-то княжеского наместника.

К. В. Бабаев [1] разделил мнение П. В. Сердюкова, не увидев на брактеате другой возможный вариант прочтения кириллической надписи.

В 2010 г. у с. Гай-Кодзор (Анапский район) было найдено сразу шесть брактеатов с изображением такого же святого. Примечательно, что все шесть монет находились в слипшемся виде в истлевшем кошельке с разной степенью сохранности. Благодаря последней находки удалось правильно прочитать надпись на монете.

Установлено два вида штемпеля, отличающиеся кириллической надписью.

Первый тип (рис. 1, 2). По правую сторону от святого кириллическая зеркальная надпись «РОМА», по левую — «НЪ». В данном штемпеле теперь известно 5 экземпляров.

Второй тип (рис. 3, вес — 0,47 г, d — 23 мм; рис. 4, вес — 0,31 г, d — 23 мм).

По правую сторону от святого кириллическая зеркальная надпись «РОМАН», по левую — «Ъ». В данном штемпеле известно два приводимых экземпляра.

3

4

Чёткая кириллическая надпись Роман сразу дала повод автору предположить, что упомянутые выше брактеаты могут принадлежать князю Роману Святославичу.

Сомнения помог развеять московский коллекционер И. А. Жуков, который любезно предоставил интересную и уникальную вислую печать Романа Святославича, найденную в 2009 г. в черте города Владимир-Волынский. И. А. Жуков первый атрибутировал её как печать Романа Святославича и Гайдуков П. Г. с данным выводом согласился [2]. По мнению И. А. Жукова данная вислая печать тмутараканского князя Романа Святославича могла попасть в город Владимир-Волынский с княжеской грамотой в 1073–1075 гг. во время княжения там его брата князя Олега (рис. 5).

5

Лицевая сторона: сидящий на троне князь в княжеской шапке с крестом на длинном древке в правой руке. Слева надпись «АГН», справа от князя — «РА».

Оборотная сторона: погрудное изображение святого с крестом через левое плечо и со сферой в правой руке. Над ним три точки. Слева надпись «РОМ», справа от святого «АГН». Художественная схожесть оборотной стороны печати и оборотной стороны брактеата позволила сделать вывод о том, что прототипом данного брактеата послужила ранняя вислая княжеская печать Романа Святославича предположительно периода 1068–1075 гг. (d = 24 мм.).

Лицевая сторона брактеата выполнена зеркально по отношению к оборотной стороне печати. Видимо, неопытность резчика не позволила ему правильно скопировать изображение на печати.

Почему именно брактеат выпускал Роман? Ответ довольно простой. Князь экономил серебро как недостающий ценный

6

7

8

металл, и к тому же уже существовала традиция чеканки брактеатов, которую, по мнению ростовского историка С. И. Безуглова, заложил предшественник Романа князь Ростислав Владимирович, непродолжительное время правивший Тмутараканью с 1064 по 1066 г. Ростислав в начале своего правления организовал чеканку двусторонних монет наподобие монете номиналом $\frac{2}{3}$ милиарисия византийского императора Константина X (рис. 6, вес — 0,99 г, d — 21 мм). Однако очень быстро монетный тип деградировал в весе, пробе и форме, превратившись в односторонний брактеат (рис. 7, вес — 0,98 г, d — 20 мм; рис. 8, вес — 0,47 г, d — 17 мм).

Список литературы

1. Бабаев К. В. Монеты Тмутараканского княжества, 2009 г. — С. 89
2. Жуков И. Уникальная вислая печать тмутараканского князя Романа Святославича (1069–1079 гг.) // «Нумизматика и фалеристика», 2010, № 2. — С. 27.
3. Безуглов С. И. К характеристике некоторых таманских подражаний византийскому серебру X–XI вв. 6-я Всероссийская нумизматическая конференция.
4. Гумилёв Л. Н. Древняя Русь и великая степь. Москва, 2006 г.
5. Карамзин Н. М. История государства Российского. Москва, 2005 г.

Вислые печати князя Владимира (Василия) Всеволодовича Мономаха

Игорь Жуков (Москва, Россия)

Владимир (Василий) Всеволодович Мономах (1052–1125 гг.) — князь Ростовский (1066–1073 гг.), Смоленский (1073–1078 гг.), Черниговский (1078–1093 гг.), кн. Переяславский (1094–1113 гг.), великий князь Киевский (1113–1125 гг.), военачальник, писатель, сын Киевского князя Всеволода Ярославича и греческой княжны Анны (Марии) Константиновны Мономах.

В юности Владимир занимал столы в Ростове и Смоленске. Когда в 1078 году его отец стал великим князем Киевским, Владимир получил Чернигов. Ему приходилось бороться с князьями полоцкими, с полудикими вятичами, с половцами и торками, с князьями-изгоями Ростиславичами. Последних он по приказу отца выгнал из Владимиро-Волынского княжества.

После смерти отца в 1093 г. Владимир уступил великокняжеский стол Святополку Изяславичу как старшему среди Рюриковичей и практически всё время был его верным союзником, несмотря на то, что Киевляне были привязаны к нему, а Святополка не любили.

В 1094 г. Владимир участвовал в неудачном походе на половцев, и во время бегства после поражения у Треполя едва не утонул в Стугне. Когда же на следующий год претендовавший на Чернигов Олег Святославич снова привёл половцев, Владимир счёл за благо оставить город и перебраться в Переяславль. Переяславское княжество, пограничное со степью, чаще других подвергалось набегам половцев, а поэтому Владимир больше других русских князей был заинтересован в прекращении распрей и совместной борьбе с кочевниками.

В 1097 г. Вместе со Святополком Изяславичем Владимир организовал съезд всех князей в Любече, на котором было постановлено, чтобы каждый князь владел своей вотчиной, а если кто позарится на чужую, то остальные должны будут пойти на него войной. Однако едва князья разъехались, как случилось страшное злодеяние. Давыд Волынский оклеветал

перед великим князем Васильяк Теребольского и получил добро на его ослепление и пленение. А поскольку преступление было совершено в Киевском княжестве, то Святополк был объявлен соучастником. Владимир с Олегом и Давыдом Черниговским стал собирать войско против Святополка, но в итоге склонился к миру, позволив Святополку искупить свою вину и наказать Давыда Волынского. Мир был восстановлен лишь в 1100 г. на съезде князей в Витичеве.

В 1103 г. Владимир организовал съезд в Долобске, на котором решено было совместно идти на половцев. В урочище Сужень степняки были наголо разбиты. В сражении poleglo около 20-ти их ханов, а один из них, по имени Бельдюз, был взят в плен и казнён по приказу Мономаха.

В 1107 г. Половцы попытались взять реванш, но вновь потерпели поражение, а в 1111 г. ещё раз были биты русскими князьями.

После смерти Святополка в 1113 г. Киевляне на вече решили позвать к себе Владимира. Время великого княжения Владимира было самым цветущим в истории Киевской Руси. Половцы встречали дружный отпор, удельные князья смирились, а непокорным приходилось чувствовать на себе сильную руку великого князя. Так, вскоре по вокняжении Владимира в Киеве, половцы пришли в Переяславское княжество, но бежали, как только услышали, что на них выступил великий князь с сыновьями, племянниками и Олегом Святославичем.

В 1116 г. Глеб Всеславич за неповиновение великому князю был осаждён в Минске и вынужден умолять о мире. Когда же вскоре Глеб напал на Смоленск, Владимир изгнал его из Минска и взял в плен.

Владимир Мономах известен и как законодатель. Был создан «Устав Владимира Мономаха», ограничивающий злоупотребление ростовщиков и ограждающий закупов от произвола хозяев.

Эпоха Мономаха была временем расцвета художественной и литературной дея-

тельности. В Киеве и других городах строились церкви и монастыри. В 1116–1117 гг. монахом Сильвестром была составлена вторая редакция «Повести временных лет», был начат Печорский Патерик (собрание житий первых русских святых). Наконец сам Владимир написал «Поучение своим детям», замечательный литературный памятник того времени.

Неудивительно, что такая яркая личность как Владимир Мономах стала фигурировать в народных сказаниях. Существует легенда о том, будто византийский император прислал Владимиру знаки царского достоинства — бармы и венец, знаменитую «шапку Мономаха», которым впоследствии венчались на царство Московские государи.

Владимир Мономах скончался 19 мая 1125 г. неподалёку от любимой церкви на Альте и погребён в Киево-Софийском соборе.

От многолетней деятельности князя Владимира Мономаха осталось много Сфрагистических памятников. В настоящей статье постараемся рассмотреть и систематизировать все известные на сегодняшний день типы вислых печатей князя Владимира Всеволодовича Мономаха.

1 тип. Лицевая сторона: изображение святого Василия, слева колончатая надпись: АГИОС, справа: ВАСИЛИО, обратная сторона: греческая надпись: «ПЕЧАТЬ ВАСИЛИЯ БЛАГОРОДНЕЙШЕГО АРХОНТА РОССИИ МОНОМАХА» (рис. 1), место находки — Суздальский район, Владимирской обл. (хр. ч. к. Москва).

В настоящее время зарегистрировано 2 экз. данных печатей.

По мнению автора, первый тип печатей можно отнести к периоду княжения Владимира в Ростове (1066–1073 гг.), что подтверждает и место находки печати. А также помещение на ней титула «АРХОНТ», аналогично ранней печати его отца князя Всеволода Ярославича (В. Л. Янин, П. Г. Гаюдуков 1998 г. «Актовые печати древней Руси X–XV вв.» Том 3 № 22 а), а также на печатях его матери княжны Анны (Ма-

рии) Константиновны Мономах (В. Л. Янин 1970 г. «Актовые печати древней Руси» Том I № 23).

2 тип. Лицевая сторона: изображение святого Василия, слева колончатая надпись: АГИОС, справа: ВАСИЛИО, оборотная сторона греческая благожелательная надпись: «ГОСПОДИ ПОМОГИ РАБУ СВОЕМУ ВАСИЛИЮ ВЛАДИМИРУ МОНОМАХУ» (рис. 2), место находки: Чернухинский район, Полтавской обл. (хр. ч. к. Украина)

В настоящее время зарегистрировано несколько экземпляров печатей данного типа. Этот тип можно отнести к периоду княжения Владимира в Смоленске (1073–1078 гг.), так как известны находки подобных печатей на территории Брянской и Смоленской обл.

3 тип. Лицевая сторона: изображение святого Василия, слева колончатая надпись: О ВАСИ, справа: СИЛ, оборотная сторона греческая благожелательная надпись: « ГОСПОДИ ПОМОГИ РАБУ СВОЕМУ ВАСИЛИЮ» (рис. 3), место находки: Черниговская обл. (хр. ч. к. Украина).

В настоящее время известны различные штампы данного типа печатей, зарегистрировано более 20 экз.

Этот тип печатей можно отнести к периоду княжения Владимира в Чернигове (1078–1094 гг.), а также к началу княжения в Переяславле с 1094 до 1097 гг.

4 тип. Лицевая сторона: изображение святого Василия, справа и слева колончатая надпись: ВА СИ., оборотная сторона русская надпись: ДЪНЬ СЛОВО (рис. 4), место находки: Бородинский район, Киевской обл. (хр. ч. к. Украина).

По мнению автора унификация печатей при Киевском князе Святополке Изяславиче могла произойти не ранее 1097 г., после Любечского съезда князей и после их объединения вокруг Киевского князя появился данный тип печати, с оборотной стороной ДЪНЬ СЛОВО у всех князей.

4-й тип печатей Владимира Мономаха очень редкий, зарегистрировано всего 2 экз., одинаковых пар штампов. Редкость этих печатей можно объяснить тем, что Владимир Мономах был менее зависим от великого Киевского князя, чем другие князья и поэтому мог позволить себе использовать привычный ему тип печатей с благожелательной надписью, но при этом с русским написанием легенды (тип 5-й). А печати ДЪНЬ СЛОВО использовал только непосредственно после Любечского съезда 1097 г. во время унификации печатей и это скорее был политический шаг.

1

2

3

4

5

4

5

6

5 а тип. Лицевая сторона: изображение святого Василия, колончатая надпись справа и слева: ВА СИЛ, оборотная сторона русская благожелательная надпись: «ГОСПОДИ ПОМОЗИ РАБУ ВАСИЛИЮ» (рис. 5), место находки Киевская обл. (хр. ч. к. Украина).

Зарегистрирован 1 экз.

5 б тип Лицевая сторона: изображение святого Василия, колончатая надпись слева и справа: ВАСН ЛНА, оборотная сторона русская благожелательная надпись: «ГОСПОДИ ПОМОЗИ РАБУ СВОЕМУ ВАСИЛИЮ» (рис. 6), место находки Черниговская обл. (хр. ч. к. Украина).

Это самый многочисленный тип печатей князя Владимира Мономаха. Зарегистрировано более 100 экз.

В 1113 году, когда Владимир Мономах стал великим Киевским князем, данный тип печати, с русской благожелательной надписью, был унифицирован и стал общим для всех князей.

Высшие свинцовые печати причисляются исследователями к категории важнейших и интереснейших в информационном плане находок. С момента своего появления в официальном делопроизводстве Руси, высшие государственные институтов власти. Тем самым они содержат для исследователя информацию, способствующую более глубокому пониманию исторических и политических событий, имеющих место в эпоху Киевской Руси.

Гроші «Стежки Хо Ши Міна»

Іван Десятніков (Черкаси)

Однією з цікавих сторінок історії воєнних грошей є грошові знаки та чеки, що перебували у обігу на так званій «Стежці Хо Ши Міна» протягом 1962–1975 рр. під час третьої війни в Індокитаї.

Женевська угода 1954 року, яка поклала край колоніальній війні Франції в Індокитаї, фактично призвела до утворення двох незалежних держав — Демократичної Республіки В'єтнам (ДРВ) на півночі та Республіки В'єтнам на півдні. Демілітаризована зона, що пролягала по 17 паралелі поділила В'єтнам на комуністичну Північ та проамериканський Південь.

Внутрішня політика уряду Республіки В'єтнам фактично відразу після утворення цієї країни призвела до розгортання громадянської війни між урядовими військами та повстанцями, яких з подачі американських спецслужб стали називати В'єтконгом.

У 1959 р. північнов'єтнамське керівництво прийняло рішення про військове втручання у конфлікт на Півдні з метою об'єднання країни.

У травні цього року була створена 559-а транспортна група, завданням якої було здійснення переправлення у Південний В'єтнам військових підрозділів та матеріалів для допомоги повстанцям. Спочатку такий маршрут північнов'єтнамці намагалися налагодити через Демілітаризовану зону. Але досить швидко цей шлях виявився дуже складним через протидію армії Республіки В'єтнам. Тому було прийнято рішення про організацію маршруту в обхід Демілітаризованої зони по території Лаосу і Камбоджі. Перебування військовослужбовців ДРВ на території Лаосу було можливим завдяки громадянській війні у цій країні, що точилася між королівським урядом та прокомуністичним рухом Патет-Лао. Останній контролював прикордонні з В'єтнамом райони. Камбоджійський король Народом Сіанук також не міг вжити дієвих заходів проти розгортання на його території військово-транспортної системи ДРВ, а тому волів її не помічати.

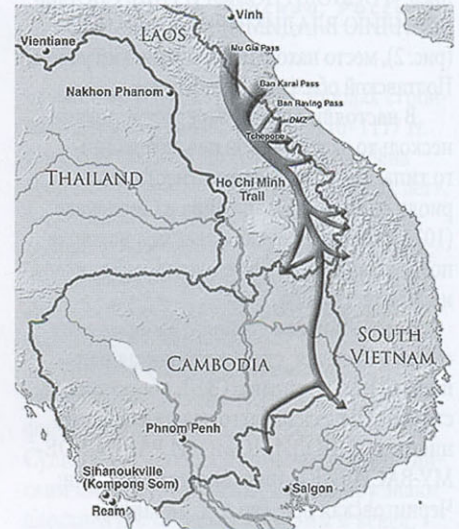
З подачі американців, які підтримували Республіку В'єтнам з моменту її утворення, а у 1965 р. ввели на її територію свої війська, ця система стала відома як «Стежка Хо Ши Міна», за ім'ям тодішнього президента ДРВ. Самі ж північнов'єтнамці називали її Стратегічною дорогою постачання Чіонгшон. Чіонгшон — це в'єтнамська назва Аннамських гір, що простягнулися вздовж західного кордону В'єтнаму, через які власне й проходила «Стежка». Комунікації В'єтнамської Народної Армії (ВНА) та В'єтконгу у Камбоджі також називали «Стежкою Сіанука».

Протягом усієї війни «Стежка» постійно розширювалася. Вона поєднувала автомобільні дороги, пішохідні тропи у джунглях, річкові маршрути. А наприкінці війни був побудований навіть трубопровід. Загальна довжина шляхів «Стежки Хо Ши Міна» на кінець війни дорівнювала понад 20 тисяч кілометрів, що тягнулися через 21 провінцію В'єтнаму, Лаосу і Камбоджі.

Вантажі спочатку транспортувалися пішими носіями, велосипедистами та на слонах. Згодом почали використовуватися автомобілі. Бійці ВНА, які переправлялися «Стежкою» на Південь, увесь шлях, як правило, долали пішки. По усій довжині цих шляхів були створені станції, на яких солдати могли відпочити. Вони і були перевалочними складами. Усі об'єкти системи були старанно замасковані і оборонялися підрозділами ВНА.

З 600 осіб у 1959 р. до кінця війни 559-а транспортна група зросла до 60 тисяч осіб. Військовослужбовці та цивільні, що перебували у її складі, працювали на транспорті та на будівництві, на складах, у лікарнях, закладах побутового обслуговування тощо, а також брали безпосередню участь у боях — переважно як бійці протиповітряної оборони.

Така кількість зайнятих вимагала реалізації значної кількості заходів щодо їх харчування, проживання, медичного та побутового обслуговування. Також постало питання щодо постачання та розподілу предметів повсякденного вжитку та отри-

мання солдатами та цивільними жалування. З метою підвищення ефективності забезпечення солдат і робітників Чіонгшону усім необхідним, уникнення затримок постачання, розподілу та втрат товарів, а також для надання можливості здійснювати індивідуальні покупки, фінансова служба 559-ї групи запропонувала використовувати на «Стежці Хо Ши Міна» грошові знаки. Оскільки військовослужбовці ВНА фактично перебували за кордоном, було вирішено, що у Чіонгшоні мають бути окремі засоби платежу, але випущені і контрольовані Державним банком ДРВ. Так, у 1962 р. були випущені грошові знаки «Чіонгшон».

Було здійснено два випуски цих знаків — 1962 та 1966 р. Кожен з них мав банкноти номіналом у 1, 2, 5 і 10 донгів. У кожному випуску знаки були, залежно від номіналу, різних розмірів і односторонніми.

На усіх знаках 1962 р. містилися написи: «TRUÔNG SON» («Чіонгшон») і «PHIẾU BÁCH HOÁ» («грошовий знак для купівлі усіх видів товарів»). Також містилося зазначення номіналу — цифрами і прописом. Але останнє зазначалося: «Số 1», «Số 2», «Số 5», «Số Mười» — «Сума 1», «Сума 2», «Сума 5», «Сума десять».

Часто у публікаціях та каталогах можна зустріти твердження, що знаки «Чионгшон» випускалися у ксу — розмінній одиниці донга. Ця поширена помилка, очевидно, викликана надрукованим на знаках словом «sô», яке сприймається за ксу. Натомість в'єтнамською ксу пишеться як ху.

Знаки 1966 р. мали порівняно простіший орнамент. Вони містили зазначення номіналу цифрами і не мали жодних написів. Але на них з'явилися серія і номер. Існують різні варіанти їх написання.

Зміна зовнішнього вигляду знаків «Чионгшон» була викликана через виявлення їх ворогом. Саме тому на знаках зразка 1966 р. не міститься жодних написів, які б прямо чи опосередковано вказували на їх емітента та призначення.

Однією з причин зміни зовнішнього вигляду грошових знаків також стало їх використання супротивником у пропагандистських акціях проти бійців ВНА і В'єтконгу.

З 1964 р. «Стежка Хо Ши Міна» стала об'єктом дії військово-повітряних сил США. Найбільшої інтенсивності бомбардування досягли у 1969–1971 рр. Але «Стежка» ніколи не припиняла рух. Американське військово-командування наполягало на розгромі північно-в'єтнамських комунікацій у Лаосі та Камбоджі. Але, не бажаючи розширення конфлікту, уряд США уникав вторгнення на територію офіційно нейтральних сусідів В'єтнаму. Лише у 1970 р. американські та південно-в'єтнамські військові підрозділи розгорнули наступ на території Камбоджі, де зруйнували значну частину комунікацій комуністів. Але у Лаосі, де пролягала основна частина «Стежки Хо Ши Міна», єдиним наступом на неї була операція південно-в'єтнамської армії у 1971 р., яка закінчилася гучною поразкою сил вторгнення.

На «Стежці» постійно діяла лише Група вивчення і спостереження — спеціальний підрозділ армії США, який займався тут розвідкою та диверсіями.

У рамках програми «Benson Silk» були випущені підробки знаків «Чионгшон» зразка 1962 р. При можливості бійці Групи вивчення і спостереження клали ці фальшиві знаки на трупи ворожих солдат чи у місцях своїх акцій. Фактично вони використовувалися як «карти смерті», покликани підірвати моральний дух ворога, наштотхнувши його на думку, що на «Стежці Хо Ши Міна» його

чекає смерть. Випуском підробних знаків «Чионгшон» якимось чином вплинути на економіку ДРВ не передбачалося. Але все-таки північно-в'єтнамці були змушені змінити зовнішній вигляд та ввести на грошах «Стежки Хо Ши Міна» серії та номери як елемент захисту від підробки.

Крім грошових знаків «Чионгшон», на «Стежці» використовувалися спеціальні чеки. Оскільки кількість солдат та цивільних на мережі постійно збільшувалася, поступово з'явилася проблема нестачі грошових знаків. Вона ускладнювалася тим, що солдати, як правило, реалізують небагато виплачених їм грошей і останні поступово осідають у накопиченнях. Тому виникла потреба у постійних додаткових емісіях грошей для «Стежки Хо Ши Міна».

З метою уникнення збільшення грошової маси у знаках «Чионгшон», фінансова служба 559-ї транспортної групи запропонувала фінансовому відділу Міністерства оборони ДРВ впровадити новий платіжний засіб — чек.

Чеки були без зазначення суми. Її вписували при видачі платні разом з особистими даними отримувача (прізвище, ім'я, адреса постійного місця проживання тощо). Чек ставав дійсним лише після того, як на ньому ставилися печатки фінансового відділу та підрозділу, у якому служив чи працював власник чеку. Якщо чек губився або його власник гинув, відповідна сума передавалася його родині згідно даних, записаних на ньому. Тому особисті дані фіксувалися дуже ретельно, оскільки ідентифікаційні картки громадян ДРВ, які виходили на «Стежку Хо Ши Міна», залишалися у тилу.

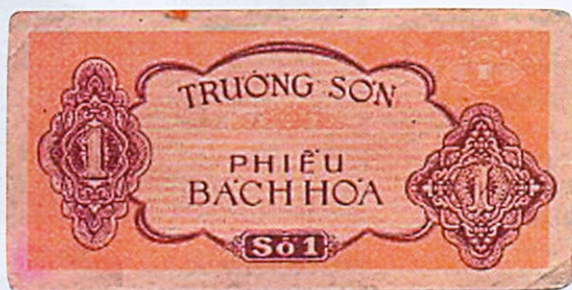
Коли військовослужбовці поверталися у ДРВ, вони могли обміняти знаки та чеки «Чионгшон» на донги за курсом 1:1. За цей обмін відповідало дві установи, розташовані у Кунані у провінції Куангбінь на кордоні з Демілітаризованою зоною та у столиці ДРВ Ханой. Після обміну, грошові знаки пакувалися і переправлялися на «Стежку Хо Ши Міна» для подальшого використання. Натомість чеки після реалізації вилучалися і після відповідного обліку знищувалися.

30 квітня 1975 р. підрозділи ВНА і В'єтконгу захопили столицю Південного В'єтнаму Сайгон. Війна закінчилася, а з нею і місія грошей «Чионгшон».

«Стежка Хо Ши Міна» відіграла важливу роль у перемозі ДРВ у війні проти Південного В'єтнаму та його союзників.

1 донг 1962 року

1 донг 1966 року

2 донги 1962 року

2 донги 1966 року

5 донгв 1962 року

5 донгів 1966 року

10 донгів 1962 року

5 донгів 1966 року

10 донгів 1966 року

Її по праву вважають одним з найвидатніших військових інженерних досягнень ХХ століття.

Сьогодні «Стежка Хо Ши Міна» стала привабливим туристичним маршрутом, а її гроші, що служили 13 років, стали нарівні з підбитою американською військовою технікою окрасою музеїв в'єтнамської «Дороги до Перемоги».

Граматичні помилки в легендах шкільних медалей: від Української РСР «естафету» підхопило Придністров'я

Максим Царенко (Вінниця)

Помилки у медальних легендах зустрічаються не так вже й рідко, тому майже відразу фіксуються і описуються небайдужими дослідниками. Одну з подібних розвідок, присвячених помилкам у російськомовних легендах на медалях, свого часу опублікував і автор цих рядків [1].

Чи не найприкрішими слід вважати помилки в легендах шкільних медалей — адже ними відзначають учнів, які досягли високого рівня знань, зокрема, й у царині філології. Тим не менш, подібні прикрі випадки мали місце в минулі роки, фіксуються вони і зараз.

Перший такий казус супроводжував відновлення шкільної срібної медалі Української РСР навесні 1986 р. — його помітив та описав дослідник зі Слов'янська, член Українського геральдичного товариства Микола Омельченко. У легенді медалі після слова «навчанні» була пропущена кома. Можливість того, що це сталося через нестачу місця на медалі, виключена: на золотій медалі напис довший, а кома там є [2–4]. Отже, йдеться про звичайну граматичну помилку!

На жаль, шкільні медалі з граматичними помилками видають випускникам і сьогодні — щоправда, вже не в Україні, а в Придністров'ї. Чи то фатальний збіг обставин, чи то випадковість, але помилка вкралася навіть не в опис заслут, а в саму назву державного утворення, яке ті медалі карбує. З огляду на те, що в ПМР вважаються державними аж три мови — молдавська, російська та українська, на шкільній медалі назву республіки відтворено тричі. Помилка вкралася в україномовний варіант назви: «ПРИДНІСТРОВСЬКА МОЛДАВСЬКА РЕСПУБЛІКА» [5]. Варто зазначити, що ця помилка тиражована як на срібних, так і на золотих медалях.

Чому помилки припустилися лише в українському варіанті написання назви державного утворення? Це питання варто адресувати очільникам Міністерства освіти та культури ПМР, які, на жаль, не відреагували на лист з пропозицією виправити курйозний огріх.

Отже, з прикрістю можна констатувати: граматичні «ляпи» в україномовних легендах шкільних медалей карбуються до сьогодні — причому, ще й за межами України.

Список літератури

1. Царенко М. Чтоб медаль учредить, надо русский подзубрить//Нумизматика і фалеристика. — 2001. — № 2. — С. 48–49.
2. Омельченко М. Шкільні медалі Української РСР у нагородній системі республіканської освіти//Шоста наукова геральдична конференція. — Львів, 1997. — С. 60–62.
3. Омельченко Н. Школьные медали//Нумизматика і фалеристика. — 2000. — № 4. — С. 27–29.
4. <http://www.smedal.ru/ussr.html>
5. <http://www.smedal.ru/pridn.html>

Альбертусталер Великого князя Петра Федоровича

Александр Ильчук (Луцк)

Карл Петерс Ульрих Гольштейн-Готторпский (Karl Peter Ulrich Holstein-Gottorp, — нем.) родился в 1728 г. в немецком городе Киле. Сын дочери Петра I Анны Петровны, то есть его внук. Кроме того, он также был внуком шведского короля Карла XII. В 1739 го. умер его отец — Гольштейн-Готторпский герцог Карл-Фридрих. И престол герцогства соответственно перешел к нему.

В 1742 г. во время торжеств по случаю коронации, императрица Елизавета Петровна объявила герцога Шлезвиг-Гольштейн-Готторпского Карла Петерса Ульриха наследником русского престола. Он принял православие и его крестили по православному обряду под именем Петра Федоровича. В 1745 г. он женился на принцессе Екатерине Алексеевне (урожденной Софии Фредерике Августе Ангальт-Цербстской), будущей императрице Екатерине II.

В 1753 г. на монетном дворе города Маннхайд (южная Германия) отчеканили небольшую партию альбертусталеров (albertustaler, — нем.). Выпустили их в честь наследника русского престола — Великого Князя Петра Федоровича. Инициатором выпуска альбертусталеров и полномочным представителем Великого Князя при их чеканке, был его земляк, гольштейнский купец из города Киле — Йоханн Людвиг Плосс. Его инициал «Р» проставлен на реверсе монеты, под хвостом орла.

На аверсе монеты изображен Великий Князь Петр Федорович. На его груди висит орден Святой Анны. Под портретом находится буква S — знак немецкого медальера Антона Шеффера, изготовившего штемпеля. Круговая легенда гласит — **PETRUS • D: G • MAGNUS DUX TOTIUS RUSSIAE**. На реверсе изображен двуглавый орел, на котором помещены гербы России и Шлезвиг-Гольштейна, окруженные цепью ордена Андрея Первозванного. Примечательно, что орел «коронован» одной большой короной. На российских же монетах традиционно он изображался с двумя маленькими и одной большой короной. В лапах орла отсутствуют символы власти — скипетр и держава. По кругу

Великий Князь Петр Федорович. Альбертусталер. 1753 г. Сохранность: Stempelglanz. Каталог Биткина В. 2 часть № 61. Аукцион Gorny & Mosch Giessener Münzhandlung. 12.03.2009. Эстимейт — 10 000,00 евро. В ходе торгов продана за 9 500,00 евро

размещена легенда — **& DITM: COM: OLD & DELM • 1753 HÆR: NORWDUX SLESV: HOLS: ST**. На гурте альбертусталеров имеется надпись — **NACH DEM FUS DER ALBERTUS THALER**.

Монеты чеканили из серебра 0,868 пробы, при весе — 28 г и диаметре 40 мм. Всего изготовили 1043 экземпляра. Стоит отметить, что существует две разновидности данной монеты. Вторая, более редкая разновидность, отличается узким портретом Петра Федоровича и меньшими размерами орла.

В 1761 г., после смерти императрицы Елизаветы Петровны Великий Князь был провозглашен императором Петром III. В 1762 г. в ходе дворцового переворота был урещвлен.

Список литературы

1. Биткин В. Сводный каталог монет России, часть 2. — К: ЮНОНА-МОНЕТА, 2003.
2. Потин В. М. Монеты. Клады. Коллекции. — Спб: ИСКУССТВО-СПБ, 1993.
3. Симонов А. А., Закатов А. Н. Императорские Ордена России (1698–1997). — М, 1997.

Близько ста українських художників в 1942 р. у Львові створили мистецьке об'єднання «Спілка праці українських образотворчих мистців», що діяло під патронатом Українського Центрального Комітету, очолюваного Володимиром Кубійовичем.

Спілка створила у невідрадних умовах окупації чотири виробничі майстерні — графічну, декоративну, портретну та прикладного мистецтва, а також відновила роботу скульптурної фабрики. Впродовж липня спілчани випродукували тисячі національних прапорів і гербів, якими були декоровані львівські установи і крамниці. Для масового поширення митці виготовили портрети І. Мазепи, С. Петлюри, Є. Коновальця, погруддя Т. Шевченка, І. Франка, Б. Хмельницького, І. Мазепи, В. Міхновського, М. Тарнавського [1].

Однією з перших медалей Спілки була присвячена 100-річчю з дня народження видатного українського композитора Миколи Лисенка (1842–1942), ювілейні святкування, якого у Львові мали масовий характер.

Виявлено два різновиди медалі з відмінностями в тексті (рис. 1, 2). З нагоди святкування ювілею композитора була випущена і бронзова відзнака (рис. 3).

Не маючи можливості в умовах війни виготовити медаль з матеріалу тривалого користування, виготовили її з гіпсу і хоч вона була тонована «під срібло» або «бронзу» мала дешевий вигляд.

А в 1941–1942 рр. Спілка виготовила серію теракотових медалей з написом: «Зимова 1942 допомога» з портретами Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, Б. Хмельницького, І. Мазепи та митрополита Андрея Шептицького (рис. 4–9), кошти від продажу яких були використані для допомоги голодуючим дітям, біженцям та військовополоненим. Карпатський регіон завжди вважався зоною ризикованого землеробства, що негативно позначилося на забезпеченні населення харчовими продуктами. А на початку серпня 1941 р. з ініціативи громадськості Львова взяла початок «Українська допомогова акція», завдання якої організатори вбачали у матеріальному, санітарному і моральному сприянні сиротам, бездомним, інвалідам, біженцям, військовополоненим, безробітним, хворим.

У кожному районному й обласному центрі створювалися станиці, а на місцях — низові ланки, які опікувалися вказаними категоріями населення.

Медалі Спілки праці українських образотворчих митців Львова «Зимова допомога 1941–1942»

Степан Пахолко (Львів)
Олександр Мельник (Київ)

Весна 1942 р. виявилася особливо несприятливою і переважна частина людності гірських районів опинилася перед загрозою голоду. Першочерговим завданням громадськості Західної України стало врятування найменш захищених від недоїдання і хвороб — дітей [2].

За повідомленням газети «Львівські вісті»: «Проекти медальйонів було передано у власність Українського Комітету у Львові для виготовлення у виробничих майстернях Спілки. За сприянням «Будівничо-індустріального кооперативу» вдалося виготовити досить великий тираж, а виручені кошти перевести у фонд Суспільної Опіки. За німецької окупації це був «перший досвід випуску масової продукції силами виробничих майстерень.» [3].

На допомогу митцям відгукнувся «Будівничо-індустріальний кооператив» та УЦК. Було замовлено досить великий тираж цих шести проектів в більш тривкому матеріалі — теракоті.

Ймовірно, що деякі медалі були відлиті на замовлення приватних осіб з бронзи, як наприклад медаль присвячена Т.Г. Шевченку (рис. 10). Автором чотирьох медалей був різьбяр Атон Павлось (А. Шептицький, І. Мазепа (рис. 11), Т. Шевченко та Л. Українка). Михайло Мухін був автором медалі із зображенням Б. Хмельницького, а Євген Дзиндра — медалі, присвяченій І. Франку.

Не зважаючи на те, що ці медалі є відносно невеликих розмірів (медалі призначались для кріплення на стіні), авторам проектів вдалося досить детально опрацювати проекти, добре зкомпанувати їх та пов'язати з написами так, що вся серія із шести медалей сприймається як цілісність серійного випуску.

Теракотові медалі за спогадами львів'ян старшого покоління виготовлялися на склозаводі в с. Розвадів поблизу м. Миколаєва (Львівська обл.) і прода-

вались при церквах після богослужінь, а вилучені кошти використовувались для матеріальної допомоги голодуючим, біженцям, військовополоненим та найбільш вразливій категорії населення — дітям.

За інформацією львівського історика Ігоря Миська в середині 70-х років минулого століття значна частина теракотових медалей була знищена (понад 50 шт.) після виявлення їх працівниками КДБ на горіщі будинку, в якому мешкав священик Г. Костельник. Медалі із зображенням найбільш одіозних та паплюжених комуністичними ідеологами гетьмана Івана Мазепи та митрополита Андрея Шептицького виявлені склеєними з кількох уламків та розмалюваних на власний розсуд власниками, причому, німб над головою митрополита не канонічний, бо митрополит ще й досі не канонізований, як святий.

Медалі «Зимова 1942 допомога» зустрічаються надзвичайно рідко, бо з приходом «визволителів», по закінченню Другої світової війни, трактувались ними, як допомога німецьким окупантам. Значна частина медалей, ймовірно, була знищена або надійно захована місцевим населенням через небезпеку репресій

Так, у книзі вступу Львівського музею історії релігії, медаль із зображенням гетьмана Івана Мазепи, була трактована, як така, що була випущена для допомоги німецько-фашистським загарбникам.

Попри всі випробування, що випали на долю українського народу у роки війни, він в основній своїй масі виявив здатність до консолідації, жертвності і взаємодопомоги. Надскладні обставини ставили людей перед вибором, і християнське сумління підказувало, як чинити у тій чи іншій ситуації, виявляючись сильнішим від природного інстинкту самозбереження. Традиція зимової допомоги шляхом збору коштів для закупівлі

палива, одягу, збіжжя на Західній Україні має давні традиції.

Так, 10 червня 1920 р. у рекламному оголошенні фірми С. Володиславича, яка виготовляла різноманітні українські відзнаки, вказувалось, що 25% з доходу буде передано «на голодуючу Гуцульщину» [4].

У 1935 р. товариство «Просвіта», створило «Просвіт'янський фонд Гуцульщини» та закликала населення купувати книгу «Просвіта Гуцульщини», а отримані кошти використати для збору коштів на гуманітарно-просвітницькі потреби Гуцульщини та допомоги голодуючим, постраждалим від повені. З цього приводу, ймовірно, у Львові комітетом акції зимової допомоги Гуцульщині та Поліссю, була випущена відзнака «Рідній Гуцульщині». З відозвою про створення такого комітету закликав п. Осип Губчак у газеті «Українські вісті», обіцяючи вже 1 жовтня вислати свою лепту [5–7] (рис. 12).

Список літератури

1. Луцик С. Як працюють митці у Львові//Ілюстровані вісті. — 1941. — № 10. — С. 9–10.
  2. Кубійович В. Українці в Генеральній Губернії 1939–1941.//Чикаго, 1975. — С. 167–169. (Харчова допомога).
  3. Праця спілки українських образотворчих мистців. Ряд проектів медальйонів-портретів українських діячів.//Львівські вісті. — 15–16 березня, 1942 р. — Ч. 57. — С. 5.
  4. Рекламне оголошення.//Громадська думка. 10 червня 1920 р. — Ч. 134.
  5. За українську акцію зимової помочи.//Українські вісті. — 30 вересня 1936 р. — Ч. 224.
  6. Зимова допомога дітям.//Українські вісті. 14 жовтня 1936 р. — Ч. 236.
  7. Просвіта Гуцульщини.//«Просвіта», 1936. — Ч. 4–5, — С. 113–114. — Ч. 6–7. — С. 165–166.
- (Ілюстрації до статі на стор. 24)

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

600-летие ГРЮНВАЛЬДСКОЙ БИТВЫ

Ян Матейко. Грюнвальдская битва

Александр Новопольцев (Ульяновск, Россия)

15 июля 1410 г. на равнине близ Грюнвальда, Танненберга и Лодвигово между объединенными войсками Польского королевства, Великого княжества Литовского и Русского¹, с одной стороны, и войсками Тевтонского ордена, с другой стороны, произошло решающее сражение «Великой войны 1409–1411 гг.», вошедшее в историю как Грюнвальдская битва. В этой битве союзные польско-русско-литовские силы под командованием польского короля Владислав II Ягайло (рис. 1) одержали над крестоносцами под началом Великого магистра Ульриха фон Юнгингена (рис. 2) блистательную победу, в результате которой была остановлена экспансия Тевтонского ордена на восток и ликвидирована его доминирующая роль в Восточной Европе. По своей сути, поражение в Грюнвальдской битве явилось для ордена отправной точкой на пути, приведшем, в конце концов, его к гибели.

Говоря о данном сражении, нельзя не упомянуть великого князя Александра Витовта (рис. 3), возглавлявшего в бою войска Великого княжества Литовского и, в отличие от Ягайло, непосредственно находившегося на поле брани, а также Лутвенция Ольгердовича Мстиславского, командовавшего Смоленскими полками, покрывших себя в Грюнвальдской битве неуязвимой славой.

О точной численности противоборствующих сторон сказать трудно, так как в разных исторических источниках приводятся цифры, существенно отличающиеся друг от друга: 16 000–39 000 человек для союзного войска и 11 000–27 000 человек для войска Тевтонского ордена. Однако с уверенностью можно говорить о том, что объединенные польско-русско-литовские силы превосходили по численности крестоносцев, но в отношении вооружения, дисциплины, боевой подготовки и снабжения существенно им проигрывали. Большую часть союзного войска составляли поляки, русские, литов-

цы, белорусы и украинцы. Кроме того, были чехи, моравы, татары, немного армян и молдаван.

Грюнвальдская битва показала, что совместная борьба против общего врага — залог победы над ним. В самом сражении воинами союзной армии был проявлен массовый героизм. Польский историк Ян Длугош², основываясь на свидетельствах очевидцев и участников битвы, приводит многочисленные факты подобного рода. Так, в частности, описывая один из эпизодов битвы, когда натиск крестоносцев на правом фланге привел к отступлению там союзных войск, он пишет, что положение спасли три русских полка из Смоленска: «В этом сражении русские рыцари Смоленской земли упорно сражались, стоя под собственными тремя знаменами, одни только не обратившись в бегство, и тем заслужили великую славу. Хотя под одним знаменем они были все жестоко изрублены, и знамя их было втоптанно в землю, однако в двух остальных отрядах они вышли победителями, сражаясь с величайшей храбростью, как подобает мужам и рыцарям». Храбро и мужественно также сражались поляки, украинцы, литовцы, белорусы. В общем, основываясь на повествовании Яна Длугоша, можно заключить, что представители всех народов, участвующих в битве, внесли свой вклад в победу.

В 2010 г. в честь 600-летия Грюнвальдской битвы разными странами были выпущены памятные монеты разных номиналов: Польской Республикой — 2 злотых, 10 злотых; Литовской Республикой — 1 лит, 50 лит и 500 лит; Украиной — 20 гривень; Республикой Беларусь — 1 рубль, 20 рублей и 50 рублей; Республикой Палау — 1 доллар; Островами Кука — 5 долларов.

Указанные монеты в большей своей части имеют ограниченный тираж, красивое, интересное оформление и, несомненно, будут достойными экземплярами в коллекции любого нумизмата.

Рис. 1 Владислав II Ягайло

Рис. 2 Ульрих фон Юнгинген

Рис. 3 Александр Витовт

2 злотых (Польша)

Номинал 2 злотых. Материал — нордик³. Диаметр — 27 мм. Вес — 8,15 г. Гуртовая надпись — NBP⁴, повторяющаяся восемь раз, разделенная звездочками; каждая последующая надпись развернута относительно предыдущей на 180°. Варшавский МД. Тираж — 1 400 000 экз. Дата выпуска 01.07.2010 г.

Автор дизайна аверса — Ева Тыч-Карпиньска.

Автор дизайна реверса — Роберт Котович.

Аверс. На переднем плане изображен смотрящий вправо орел — государственный символ Республики Польши. Под левой лапой орла приведена эмблема Варшавского монетного двора «M./W». Два числа «20» и «10», расположенных, соответственно, слева и справа от орла, образуют год выпуска монеты «2010». Ниже орла по центру указан номинал монеты «ZŁ 2 ZŁ» («2 злотых»). В верхней части аверса монеты полукругом на польском языке выполнена надпись «RZECZPOSPOLITA POLSKA» («Республика Польша»), в начале и конце отделенная от номинала шестью жемчужинами.

Реверс. На переднем плане реверса монеты дано изображение двух сражающихся бок о бок воинов: польского (на щите изображен орел) и литовского (на щите — скачущий на коне всадник с поднятым мечом). На заднем плане дано изображение скачущего с копьем наперевес всадника, а также частокол из вертикально стоящих и опускающихся копий. Внутри частокола из вертикально стоящих копий при изменении угла зрения можно увидеть либо изображение «2010», либо изображение «1410». Под ногами воинов лежит знамя гроссмейстера (великого магистра) Тевтонского ордена: крест с нанесенным поверх изображением орла. Левее от креста дано стилизованное изображение латинской буквы «R» — монограмма дизайнера реверса монеты Роберта Котовича. Чуть ниже центра поля монеты в две строки выполнена надпись «GRUNWALD 1410» («Грюнвальд 1410»).

10 злотых (Польша)

Номинал — 10 злотых. Материал — серебро, 925 проба. Форма — эллипс. Диаметр — 40 × 26 мм. Вес — 14,14 г. Гурт — гладкий: Варшавский МД. Тираж — 60 000 экз. Дата выпуска — 02.07.2010 г.

Автор дизайна аверса и реверса — Роберт Котович.

¹ Полное наименование Великое княжество Литовское, Русское и Жемайтское — государство, существовавшее с первой половины XIII в. до 1795 г. на территории современных Белоруссии, Украины, России, Литвы, Польши.

² Ян Длугош (1415–1480 гг.) — польский историк и дипломат, перу которого принадлежит одно из самых первых и подробных описаний Грюнвальдской битвы.

Примечание: качество «пруф», глянцевое изображение сочетается с матовым рельефом и зеркальным полем.

Аверс. На переднем плане аверса монеты дано погрудное изображение польского короля Владислава II Ягайло — предводителя союзного польско-русско-литовского войска. На заднем плане видны развевающиеся польский и литовский штандарты (соответственно, слева и справа от портрета). Под изображением Ягайло указан номинал монеты «10 ZŁ» («10 злотых»), слева от изображения — год выпуска монеты «2010» и государственный символ Республики Польши, смотрящий вправо орел. Под левой лапой орла выполнена эмблема Варшавского монетного двора «M./W». В нижней части аверса монеты по центру полукругом на польском языке выполнена надпись «RZECZPOSPOLITA POLSKA» («Республика Польша»).

Реверс. На переднем плане реверса монеты изображен на вздыбленном коне воин, замахвающийся секирой на противника. На заднем плане — разгорающаяся Грюнвальдская битва, польское и литовское знамена. Под ногами коня лежат два меча. Два меча здесь указаны не случайно. Именно два меча, посланные верховным магистром Тевтонского ордена Ульрихом фон Юнгингеном польскому королю Владиславу II Ягайло, и послужили окончательным толчком к началу сражения. В верхней части реверса монеты в две строки выполнена надпись «GRUNWALD 1410» («Грюнвальд 1410»). Внизу справа от центра можно заметить монограмму дизайнера Роберта Котовича — стилизованное изображение латинской буквы «R».

1 лит (Литва)

Номинал 1 лит. Материал — медно-никелевый сплав (Cu — 75%, Ni — 25%). Диаметр — 22,3 мм. Вес — 6,25 г. Гурт — секторальное рифление. Литовский МД. Тираж — 1 000 000 экз. Дата выпуска — 29.06.2010 г.

Автор дизайна аверса и реверса — Ритас Йонас Белевициус.

Аверс. В центре диска аверса монеты изображен скачущий на коне всадник с поднятым мечом — государственный символ Литовской Республики. Под всадником указан год выпуска монеты «2010». В верхней части кольца по центру полукругом на литовском языке выполнена надпись «LIETUVA» («Литва»), в нижней — «1 LINAS» («1 лит»). Справа от всадника приведена эмблема Литовского монетного двора.

Реверс. В центре диска реверса монеты приведено стилизованное изображение Грюнвальдской битвы в виде пресекающихся и выставленных навстречу друг другу копий противоположных сторон. Поверженный штандарт великого магистра символизирует разгром Тевтонского ордена. В верхней части кольца по центру полукругом выполнена надпись «1410-2010», в нижней — «ZALGIURIO MUŠIS» (лит., «Жальгирисская битва» — литовское название «Грюндвальдской битвы»).

³ Нордик — медно-алюминиевый сплав золотого цвета (Cu — 89%, Al — 5%, Zn — 5%, Sn — 1%).

⁴ NBP — Narodowy Bank Polski (пол.) — Национальный банк Польши.

50 лит (Литва)

Номинал 50 лит. Материал — серебро, 925 проба. Качество — «пруф». Диаметр — 38,61 мм. Вес — 28,28 г. Гурт — стилизованное изображение наконечников копий XV века. Литовский МД. Тираж 10 000 экз. Дата выпуска — 29.06.2010 г.

Автор дизайна аверса и реверса — Ритас Йонас Белевициус.

Аверс. В центре диска аверса монеты изображен украшенный растительным орнаментом щит, поделенный на четыре поля. В верхнем левом поле щита изображен герб Великого княжества Литовского (точнее, округа Вильно), в верхнем правом — герб Волыни, в нижнем левом — герб Смоленских земель, в нижнем правом — герб Трокая. В верхней части кольца аверса монеты по центру полукругом на литовском языке выполнена надпись «LIETUVA» («Литва»), в нижней — «50 LITU» («50 лит»). Слева от диска указан год выпуска монеты «2010», справа — эмблема Литовского монетного двора.

Реверс. На переднем плане реверса монеты изображена битва воинов польско-литовской армии с тевтонскими рыцарями. Противоборствующие стороны легко узнаваемы: тевтонцы — по крестам на щитах, воины союзной армии — по развевающимся польским и литовским знаменам. Под ногами сражающихся воинов — поверженный штандарт великого магистра Тевтонского ордена. Слева от штандарта указана дата «1410», справа — «2010». В нижней части реверса монеты по центру полукругом на литовском языке выполнена надпись «ŽALGIRO MŪŠIS» («Жальгирисская битва»).

500 лит (Литва)

Номинал 500 лит. Материал — золото, 999 проба. Качество — «пруф». Диаметр — 33 мм. Вес — 31,10 г. Гурт — стилизованное изображение наконечников копий XV века. Литовский МД. Тираж — 5 000 экз. Дата выпуска — 29.06.2010 г.

Автор дизайна аверса и реверса — Ритас Йонас Белевициус.

Аверс. В центре аверса монеты приведено изображение печати Великого князя литовского Витовта: великий князь, держащий в правой руке меч, в левой — герб Великого княжества Литовского; справа и слева от сидящего князя — гербы Волыни, Смоленских земель и Трокая. В верхней части аверса монеты по центру полукругом на литовском языке выполнена надпись «LIETUVA» («Литва»), в нижней части — надпись «500 LITU» («500 лит»). Слева от изображения печати указан год выпуска монеты «2010», справа — эмблема Литовского монетного двора.

Реверс. На переднем плане реверса монеты изображена битва воинов польско-литовской армии с тевтонскими рыцарями, ниже — поверженный штандарт великого магистра Тевтонского ордена. Слева от штандарта указана дата «1410», справа — «2010». В нижней части реверса монеты по центру полукругом на литовском языке выполнена надпись «ŽALGIRO MŪŠIS» («Жальгирисская битва») — литовское название «Грюндвальдской битвы».

20 гривень (Україна)

Номинал 20 гривень. Материал — серебро, 925 проба. Качество — «пруф». Диаметр — 50 мм. Вес — 62,2 г. Гурт — гладкий с углубленным обозначением металла, его пробы, массы в чистоте и логотипом монетного двора НБУ (Национального банка Украины). Монетный двор — НБУ. Тираж — 5 000 экз. Дата выпуска — 14.07.2010 г.

Авторы дизайна аверса и реверса: Владимир Таран, Александр Харук, Сергей Харук, Святослав Иваненко, Анатолий Демьяненко

Аверс. На переднем плане аверса монеты на фоне изображенного по кругу лаврового венка представлена композиция из трех рук в доспехах, возложенных на меч. Композиция символизирует рыцарское братство и клятву воинов на оружии перед битвой. Справа расположен год выпуска монеты «2010». В верхней части аверса по центру полукругом выполнена надпись «НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ» (укр., «Национальный банк Украины»), разделенная на две части малым государственным гербом Украины. Под гербом указан номинал монеты «20 ГРИВЕНЬ».

Реверс. На реверсе монеты расположена композиция (по диагонали) — на рельефных плоскостях (вверху и внизу) изображение наступающих воинов, на зеркальном фоне выполнена надпись в четыре строки «ГРЮНВАЛЬДСЬКА БИТВА 600 РОКІВ» (укр., «600 лет Грюнвальдской битвы»).

Печать Великого князя литовского Витовта

1 рубль (Республика Беларусь)

Номинал 1 рубль. Материал — медно-никелевый сплав. Качество — «пруф-лайк». Диаметр — 33 мм. Вес — 15,5 г. Гурт — рифленый. Литовский МД. Тираж — 3000 экз. Дата выпуска 07.04.2010 г. *Примечание:* с лицевой и оборотной сторон — выступающий кант по окружности.

Автор дизайна аверса и реверса — О. Новоселова.

Аверс. В центре аверса монеты на фоне кольчуги представлено стилизованное изображение меча, по очертаниям напоминающего человека. В верхней части дано рельефное изображение государственного герба Республики Беларусь, делящего надпись «РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ» («Республика Беларусь») на две части. В нижней части указаны год выпуска монеты «2010» и номинал «1 РУБЕЛЬ» («1 рубль»).

Реверс. В центре реверса монеты расположена стилизованная печать в виде оттиска большого пальца, в структуре которого изображена надпись «ГРУНВАЛЬДСКАЯ БІТВА» («Грюнвальдская битва») и дата битвы «15.07.1410».

20 рублей (Республика Беларусь)

Номинал 20 рублей. Материал — серебро, 925 проба. Качество — «пруф». Диаметр — 38,61 мм. Вес — 33,62 г. Гурт — рифленый. Литовский МД. Тираж — 2500 экз. Дата выпуска 07.04.2010 г.

Примечание: с лицевой и оборотной сторон — выступающий кант по окружности.

Автор дизайна аверса и реверса — О. Новоселова.

Аверс. В центре аверса монеты на фоне потрескавшейся земли представлено стилизованное изображение меча, по очертаниям напоминающего человека. В верхней части дано рельефное изображение государственного герба Республики Беларусь, делящего надпись «РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ» («Республика Беларусь») на две части. В нижней части указаны год выпуска монеты «2010», проба сплава «Ag 925» и номинал «20 РУБЛЕЎ» («20 рублей»).

Реверс. В центре реверса монеты расположена стилизованная печать в виде оттиска большого пальца, в структуре которого видна надпись «ГРУНВАЛЬДСКАЯ БІТВА» («Грюнвальдская битва») и дата битвы «15.07.1410».

20 рублей (Республика Беларусь)

Номинал 20 рублей. Материал — золото, 900 проба. Качество — «пруф». Диаметр — 19,8 мм. Вес — 5,76 г. Гурт — рифленый. Литовский МД. Тираж — 500 экз. Дата выпуска 07.04.2010 г.

Примечание: с лицевой и оборотной сторон — выступающий кант по окружности.

Авторы дизайна аверса и реверса: В. Лукашик, А. Яцук, С. Заскевич.

Аверс. В центре аверса монеты в обрамлении венка из дубовых листьев представлено изображение двух готических мечей как символ воинской доблести объединенного польско-литовского войска. Над венком приведено рельефное изображение государственного герба Республики Беларусь. В верхней части аверса монеты по центру полукругом выполнена надпись «РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ» («Республика Беларусь»), в нижней части — год выпуска монеты «2010», проба сплава «Au 900» и номинал «20 РУБЛЕЎ» («20 рублей»).

Реверс. В центре реверса монеты представлено изображение чаши, увенчанной венком из дубовых листьев, как вместилища страданий от пережитой войны и расположенных крестообразно пирамидальных выступов как память о погибших в Великой войне. В верхней части реверса монеты по центру полукругом выполнена надпись «ГРУНВАЛЬДСКАЯ БІТВА» («Грюнвальдская битва»), в нижней части — надпись «600 ГОД» («600 лет»).

50 рублей (Республика Беларусь)

Номинал 50 рублей. Материал — золото, 900 проба. Качество — «пруф». Диаметр — 22 мм. Вес — 8,64 г. Гурт — рифленый. Литовский МД. Тираж — 500 экз. Дата выпуска 07.04.2010 г.

Примечание: с лицевой и оборотной сторон — выступающий кант по окружности.

Автор дизайна аверса и реверса — О. Новоселова.

Аверс. В центре аверса монеты на фоне потрескавшейся земли представлено стилизованное изображение меча, по очертаниям напоминающего человека. В верхней части дано рельефное изображение государственного герба Республики Беларусь, делящего надпись «РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ» («Республика Беларусь») на две части. В нижней части указаны год выпуска монеты «2010», проба сплава «Au 900» и номинал «50 РУБЛЕЎ» («50 рублей»).

Реверс. Во все поле реверса монеты представлена стилизованная печать в виде оттиска большого пальца, в структуре которого видна надпись «ГРУНВАЛЬДСКАЯ БІТВА» («Грюнвальдская битва») и дата битвы «15.07.1410».

В честь 600-летия Грюнвальдской битвы Республикой Палау было выпущено три памятные монеты достоинством в один доллар каждая. На реверсе представлены различные сюжеты, объединенные общей темой Грюнвальдского сражения. Аверс у всех трех монет одинаковый.

1 доллар (Республика Палау)

Номинал 1 доллар. Материал — медно-никелевый сплав, серебрение, эмаль. Качество — «пруф». Диаметр — 35 × 35 мм. Форма — ромб. Вес — 26,5 г. Один из монетных дворов США. Тираж каждой из монет — 2 500 экз. Дата выпуска 07.2010 г.

Аверс. В центре аверса монеты (а) представлен фигурный щит с изображенными на нем Нептуном, русалкой, раскрытым сундуком с золотом и надписью «RAIBOWS END» (что дословно означает «радужный конец»). Над щитом расположена лодка «проа»5, являющаяся для многих народов Океании традиционным средством передвижения по воде. В верхней части аверса монеты выполнена надпись «REPUBLIC OF PALAU» («Республика Палау»), в нижней части указан номинал «1 \$» («1 доллар»). Надписи отделены друг от друга шестью звездочками и двумя линиями. По своей сути изображение на аверсе монеты не является государственной эмблемой Палау, а представляет собой аллегорическую композицию, имеющую более эстетический, нежели какой-то смысловой характер.

Реверс. На переднем плане реверса монеты (б), представленной на фоне битвы изображен польский рыцарь с поднятым вверх мечом на вздыбленном коне. Под копытами коня лежит знамя гроссмейстера (великого магистра) Тевтонского ордена: крест с нанесенным поверх изображением орла. На реверсе второй монеты (в) представлены портрет в профиль вправо Витовта, командовавшего в Грюнвальдской битве войсками Великого княжества Литовского, и портрет польского короля Владислава II Ягайло — предводителя союзного польско-русско-литовского войска. Ягайло изображен верхом на коне, держащим в руках мечи, скрещенные над головой. Под портретами, соответственно, надписи «VYTAUTAS» («Витовт») и «JAGIELLO» («Ягайло»). Ниже по центру полукругом выполнена надпись «GLORY-HONOR-FREEDOM» («Слава-Честь-Свобода»). В углах ромба числа «14» и «10», образующих дату «1410». На реверсе третьей монеты серии (г) на фоне поля изображен тевтонский рыцарь с двумя мечами — сюжет известной легенды о том, как перед началом Грюнвальдской битвы Великий магистр Тевтонского ордена Ульрих фон Юнинген

прислал королю Владиславу II Ягайло два меча как вызов на бой. В верхней части реверса монет выполнена надпись «600 YEARS BATTLE OF GRUNWALD» («600 лет Грюнвальдской битвы»), в нижней части указан год выпуска монеты «2010».

5 долларов (Острова Кука)

Номинал 5 долларов. Материал — серебро, 925 проба. Качество — «пруф». Диаметр — 38,61 мм. Вес — 25 г. Новозеландский МД. Тираж — 1 000 экз. Дата выпуска 07.2010 г.

Аверс. На фоне разгорающегося сражения, являющегося точным воспроизведением картины польского художника Яна Матейко «Грюнвальдская битва» дано погрудное изображение польского короля Владислава II Ягайло — предводителя союзного польско-русско-литовского войска. В верхней части аверса монеты по центру полукругом выполнена в две строки надпись «WŁADYSŁAW II JAGIEŁŁO 1362-1434» («Владислав II Ягайло», его годы жизни «1362-1434»). Слева от портрета польского короля в две строки надпись «1410*BATTLE OF GRUNWALD» («1410*Грюнвальдская битва»), «GRUNWALD» относительно «1410*BATTLE OF» несколько увеличен. Под надписью приведено изображение двух колосьев, развернутых друг относительно друга на 180°. В нижней части аверса монеты по центру указан год выпуска монеты «2010».

Реверс. В центре реверса монеты представлен портрет королевы Великобритании Елизаветы II работы Яна Рэнка-Бредли. В верхней части реверса монеты полукругом по центру выполнена надпись «ELIZABETH II COOK ISLANDS» («Елизавета II Острова Кука»), в нижней части — указан номинал монеты «5 DOLLARS» («5 долларов»).

Список литературы

1. Ян Длугош. Грюнвальдская битва. М., изд. АН СССР, 1962 г.
2. Новый солдат, № 094. — Танненберг, 1410 г. Крах Тевтонского ордена.
3. Большая Советская Энциклопедия, 30 т., изд. Сов. энциклопедия, 1970 г. — 18240 стр.
4. Союз. Беларусь-Россия, № 463 (27) от 15.07.2010 г. Аркадий Медведев. Грюнвальдская битва: 600 лет спустя.
5. Басов А. Н., Курков И. М. Флаги Беларуси вчера и сегодня. — Мн., 1994 г.
6. www.wikipedia.ru
7. Официальный сайт национального банка Польской Республики www.nbrp.pl
8. Официальный сайт национального банка Литовской Республики www.lb.lt
9. Официальный сайт национального банка Украины www.bank.gov.ua
10. Официальный сайт национального банка Республики Беларусь www.nbrb.by

Медаль «За бездоганну службу» I, II та III ступеня — від відзнаки до державної нагороди (1996–2003 рр.)

Володимир Лазаренко (Київ)

В основу даної публікації покладено архівні матеріали Луїса Івановича Матяша та особисті дослідження автора.

23 травня 1995 р. начальник Головного управління кадрів Міністерства оборони України генерал-лейтенант Г. Дячук у своїй доповіді міністру оборони України В. Шмарову вніс пропозицію про заснування нагород Міністерства — відзнаки «Військової доблесті і честі» і вислужної медалі «За бездоганну службу» які пропонувалося затвердити Указом Президента України.

Розробити і подати ескізи нагород від Міністерства оборони України, було доручено архітектору-дизайнеру Луїсу Івановичу Матяшу.

9 червня 1996 р. художник розробив 10 ескізів. 13 червня замовником були відібрані та схвалені потрібні варіанти, а 16 червня художником зроблено два варіанти медалі «За бездоганну службу» у графіці: «Ветеран Збройних Сил України» та знак «5 років Збройних Сил України для гравера».

20 липня виправлено розміри всіх трьох медалей, а 25 липня відібрані зразки у кольорі Луїсом Матяшем були передані начальнику Управління відділу нагород ГУК МО України Миколі Івановичу Курячому для показу В. Шмарову.

27 червня 1996 р. В. Шмаров затвердив ескізи ордена «Доблесть і честь», медалі «За бездоганну службу» трьох ступенів та ювілейного знака «5 років Збройним Силам України».

Розроблюючи ескіз медалі «За бездоганну службу» (медалі усіх трьох ступенів), художник Луїс Матяш взяв за основу чотирипроменею зірку. Чотири слов'янських щити — символи захисту — розміщено по осях чотирипроменевої зірки, яка за своєю формою нагадує хрест — символ загального забезпечення армією безпеки держави. Композиційним центром став

Малий Герб України: тризуб — символ державності, у нижній частині обвитий двома дубовими гілками — символом військової слави. Під ним розміщено девізну стрічку з написом «За бездоганну службу». У центральній осі медалі розміщено вістрям вгору меч як символ честі, сили та мужності, спадковості ратної доблесті захисників рідної землі.

Медаль за допомогою кільця та вушка з'єднана з чотирикутною колодкою, яка обтягнена муаровою стрічкою. На стрічці блакитного кольору — символу свободи і незалежності по центру розміщено (для I ступеня — одна, для II — дві та для III — три) жовті смужки, що є символом боротьби за незалежність держави, та дві, три і чотири, залежно від ступеня, сині смужки.

Призначений міністр оборони генерал-лейтенант А. Кузьмук продовжив роз-

Опис

медалі «За бездоганну службу» (1. ст.)

Медаль «За бездоганну службу» першої ступеня побудована на принципі гетирохралевої зірки. Чотири слов'янських щити, вигнутих гербовою емаллю, розташовані таким чином, що створюють форму хреста. Медаль виготовляється з нейзильберу. По середині вписаний в коло фрагмент з Малего Герба України — тризуб, знизу дві дубові гілки; під ними девізна стрічка з надписом «За бездоганну службу». По центральній осі медалі розташований вістрям вгору меч. Вег зображення рельєфні. Розміри умовною хреста 43×43 мм.

Медаль за допомогою кільця та вушка з'єднується з чотирикутною колодкою, обтягнутою муаровою стрічкою. На стрічці-подробжні смужки: широкі — голубі по краях, вузька — жовта між ними. Довжина стрічки — 45 мм; ширина — 25 мм, ширина смужок 3 мм і 15 мм.

Зворотній бік медалі плоский, з вигробітряними номером. На зворотному боці колодки — застібка для закріплення медалі до одягу.

автор Луїс Матяш.

почату справу свого попередника щодо затвердження відомчих нагород.

1 вересня 1996 р. ним було затверджено новий варіант ордена «Доблесть і честь». До літа 1996 р. Міністерством оборони України було розроблено систему власних нагород, що склалися з чотирьох назв. Відсутність на той час нормативно-правової бази для затвердження даних нагород з боку Міністерства оборони спонукало А. Кузьмука звернутися до Президента України у вирішенні цього питання. Під час показу даних зразків голові держави, Леонід Кучма вирішив їх включити до системи відзнак Президента України для нагородження представників усіх силових структур. Таким чином, Указом Президента України від 5 жовтня 1996 р. система президентських відзнак поповнилась медалями «За військову

службу Україні» (розроблену Луїсом Матяшем у жовтні 1996 р.) і «За бездоганну службу». Медаль «Ветеран військової служби» керівником нагородного відділу Адміністрації Президента В. Куценко була відкинута, щоб не повторювати радянський досвід (медаль «Ветеран Збройних Сил СРСР»). Президент України 5 жовтня 1996 р. видає Указ 932/96 «Про затвердження відзнаки Президента України медалі «За бездоганну службу» трьох ступенів. В указі значилося: «Враховуючи численні звернення Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Служби безпеки України, Національної гвардії України, Штабу цивільної оборони України і та відповідно до пункту 25 статті 106 Конституції України, постановляю:

1. Встановити відзнаку Президента України — медаль «За бездоганну службу» (далі — медаль «За бездоганну службу») I, II, III ступеня.

2. Медаллю «За бездоганну службу» нагороджувати осіб офіцерського складу і прапорщиків Збройних Сил України, рядового і начальницького складу військ і органів внутрішніх справ, Служби безпеки України, Національної гвардії України, Прикордонних військ України, Цивільної оборони України, які досягли високих показників у бойовій і професійній підготовці, є взірцем вірності присязі та у виконанні воїнського (службового) обов'язку, успішно керують підлеглими, зразково виконують інші військові обов'язки.

3. Затвердити Положення про медаль «За бездоганну службу» та її опис.

4. Кабінету Міністрів України здійснити фінансове і матеріальне забезпечення виготовлення медалі «За бездоганну службу» та документації до неї.

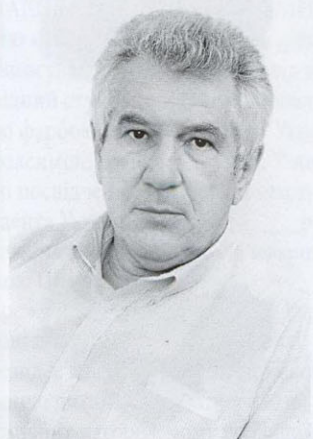
Проект-ескіз відзнаки Президента України медаль «За бездоганну службу», виконаний Луїсом Матяшем і розробленим положенням, з виправленнями затверджений 3 жовтня 1996 р. Головою Комісії державних нагород України при Президенті України Дмитром Табачником.

На жаль, положення про медаль вийшло куди менш вдалим, ніж її зовнішній вигляд, і тому стало об'єктом критики з боку спеціалістів. Виходячи з пояснювальних написів на ескізах, що

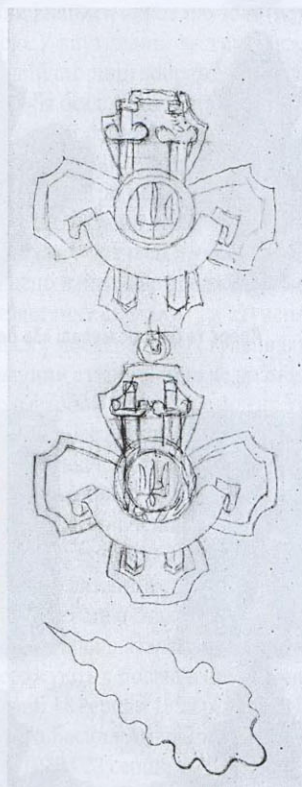
ЗА БЕЗДОГАННУ
СЛУЖБУ
ІНІЦІАТИВА
ВІЙСЬКОВОЇ
СЛУЖБИ
ЗБРОЙНІ СИЛИ
УКРАЇНИ

Пробний ескіз медалі «За бездоганну службу».

Луїс Іванович Матяш, автор медалі.

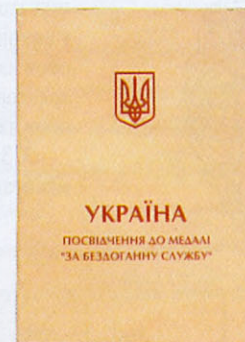
Аверс та реверс медалі «За бездоганну службу» I, II, III ступенів.

III ступінь медалі «За бездоганну службу» та посвідчення до неї О. Носаля.

Медалі з «гладким» реверсов спеціально для колекціонерів виготовлені заводом «Гарант». Для нагородження їх не використовували.

Посвідчення до відзнаки Президента України медалі «За бездоганну службу» III ступеня.

розробив Луїс Матяш, медаль «За бездоганну службу» передбачалася як медаль за вислугу років — за 10, 15 і 20 років служби. Згідно з положенням про медаль. Для її отримання наявність вислуги років не було обов'язковим критерієм. Положення про медаль «За бездоганну службу» трьох ступенів складено не конкретно, з розпливчатим формулюванням,

ОПИС

відзнаки Президента України — медалі «За бездоганну службу»

Відзнака Президента України — медаль «За бездоганну службу» I ступеня виготовляється з нейзильберу і має форму хреста, сторони якого являють собою зображення щитів. Поле щитів покрите емаллю червоного кольору, пружки — з білого металу. На верхній і нижній сторонах хреста розміщено меч вістрям угору. У центральній частині хреста — медальйон із зображенням малого Державного Герба України в обрамленні вінка з дубового листа і стрічки з написом «За бездоганну службу». Усі зображення рельєфні. Розмір медалі — 43 мм.

Зворотний бік медалі плоский, з вигравіруваним номером.

До верхнього кінця хреста прикріплюється кільце з вушком, яке сполучається з колодкою, обтягнутою стрічкою. Розмір колодки: довжина — 45 мм, ширина — 28 мм. На зворотному боці колодки — застібка для прикріплення до одягу.

Медаль «За бездоганну службу» II ступеня така сама, як і медаль I ступеня, але сторони хреста не покриті емаллю.

Медаль «За бездоганну службу» III ступеня така сама, як і медаль II ступеня, але виготовляється з томпаку, тонованого під бронзу.

Стрічка медалі шовкова муарова блакитного кольору з поздовжніми жовтими і синіми смужками з боків:

для I ступеня — з жовтою смужкою посередині і двома синіми з боків; ширина смужок — 3 мм;

для II ступеня — з двома жовтими і трьома синіми смужками; ширина смужок — по 3 мм;

для III ступеня — з трьома жовтими і чотирма синіми смужками; ширина смужок — по 3 мм.

Ширина стрічки — 24 мм.

Планка медалі «За бездоганну службу» — прямокутна металева пластинка, обтягнута відповідною стрічкою. Розмір планки: висота — 12 мм, ширина — 24 мм.

тобто, що нагородження проводиться послідовно III, II та I ступенем, що стало приводом до подвійного нагородження деяких військовослужбовців нагороджених раніше радянськими медалями «За бездоганну службу» і «Ветеран Збройних Сил СРСР». Як наочний приклад може служити Начальник Головного управління виховної роботи МО України генерал-лейтенант А. Просенко, який мав весь радянський послужний набір і нагороджений за 9 років служби у Збройних Силах України медаллю «За бездоганну службу» III ступеня. Такі повторні нагородження за вислугу років окремих військовослужбовців послужили приводом для зміни положення від 05.10.96 р. № 932/96 про нагородження даними медалями, яке і було потім закріплено у законі «Про державні нагороди України» від 16.03.2000 р. № 1549-3.

Знаки мають дві різновидності, які різняться зовнішнім виглядом. Знаки виготовляли на двох підприємствах України. Разом з медаллю нагородженому вручалось посвідчення до медалі встановленого зразка, яке являло собою книжку з щільного рожевого паперу із захисною сіткою. На лицьовій стороні у верхній частині розміщено герб України. Під ним напис УКРАЇНА. у нижній частині посвідчення у два рядки розміщено напис:

Посвідчення до медалі «За бездоганну службу». Герб України і написи виконані коричневою фарбою. У внутрішній частині Посвідчення на першій сторінці зображено у кольорі медаль «За бездоганну службу» I ступеня. На другій сторінці у верхній частині розміщено напис: ПОСВІДЧЕННЯ. Нижче розміщено три рядки для зазначення прізвища, ім'я та по батькові нагородженого, нижче у два рядки червоною фарбою розміщено напис: Нагороджений медаллю «За бездоганну службу» ... ступеня (вписувалося у посвідчення від руки відповідний ступінь), нижче розміщено чорною фарбою текст: Президент України, його факсиміле і напис: Л. Кучма. У нижній частині посвідчення розміщено текст: Указ Президента України від «__»_____р. Посвідчення скріплено синьою мокрою печаткою Президента України.

Переміни у політичному житті України, пов'язані із створенням у парламенті пропрезидентської більшості, сприяли вирішенню питання про затвердження державних нагород, чому тривалий час супротивилися ліві. Верховна Рада ухвалює Закон України «Про державні

нагороди України». Згідно із законом, який підписаний главою держави 16 березня 2000 р. № 154/549-3, усі раніше затверджені президентські відзнаки отримали статус державних нагород. Але указ про орден вийшов тільки 30 січня № 112/2004. Після видання цього закону відбулися істотні зміни і в оформленні посвідчення до медалі «За бездоганну службу», яке являло собою книжку з картону, обтягненого коричневим ледерином. На лицьовій стороні у верхній частині розміщено Герб України. Під ним напис: УКРАЇНА. У нижній частині посвідчення у два рядки розміщено напис: Посвідчення до медалі «За бездоганну службу». Герб України і написи виконано золотистою фарбою. У внутрішній частині посвідчення на першій сторінці зображено у кольорі медаль «За бездоганну службу» I ступеня. На другій сторінці у верхній частині розміщено напис: ПОСВІДЧЕННЯ. Нижче розміщено три рядки для зазначення прізвища, ім'я та по батькові нагородженого, нижче у два рядки червоною фарбою розміщено напис: Нагороджений медаллю «За бездоганну службу» ___ ступеня. (вписувалося у посвідчення I ступеня від руки відповідний ступінь), нижче розміщено чорною фарбою текст: Президент України, його факсиміле і напис: Л. Кучма. у нижній частині посвідчення розміщено текст: Указ Президента України від «__»_____р. Посвідчення скріплено синьою мокрою печаткою Президента України.

Після отримання статусу державної нагороди нумерацію знаків було продовжено. Ця медаль не підлягала девальвації про що підтверджують у посвідченні до медалей, що видані 18 серпня 1999 р. на ім'я Васильковського Василя Андрійовича, вручено знак № 1028 і 22 серпня 2003 р. на ім'я Носаля Анатолія Олексійовича, вручено знак № 1687.

Хронологія вручення медалі «За бездоганну службу»

П.І.П нагородженого	Військове звання	Номер	Дата Указу Президента України про нагородження
I ступінь			
Романюк Олександр Михайлович	полковник	№ 822	04.09.07
II ступінь			
Арнаутов Василь Васильович	підполковник міліції	1185	22.09.05
Іжко Володимир Анатолійович	підполковник внутрішньої служби	697	20.04.05
Коваленко Василь Захарович	підполковник внутрішньої служби	697	20.04.05
Харахалілі Лендар Фензейович	підполковник комбриг 13 армійського корпусу	1670	29.09.05
Харченко Іван Миколайович	підполковник начальник служби	1670	29.09.05
Близнюк Ігор Олександрович	полковник	708	21.09.06
Мусянко Григорій Іванович	підполковник	708	21.09.06
Роузм Григорій Николаевич	полковник міліції	1022	04.12.06
Романюк Олександр Михайлович	полковник	1022	04.12.06
Ільїтай Микола Петрович	генерал-майор внутрішньої служби	326	19.04.07
Манжос Анатолій Володимирович	полковник	718	20.09.07
Нестерук Володимир Григорович	полковник	1182	04.12.07
III ступінь			
Олексієнко Микола Іванович	підполковник внутрішньої служби	1185	22.09.05
Андрієнко Михайло Іванович	полковник міліції	1185	22.09.05
Басистий Костянтин Петрович	старший лейтенант міліції	1185	22.09.05
Більовський Ігор Володимирович	полковник	1185	22.09.05
Блиндюк Володимир Миколайович	капітан міліції	1185	22.09.05
Бовікін Вадим Олександрович	старший сержант міліції	1185	22.09.05
Бодриченко Василь Васильович	полковник внутрішньої служби	1185	22.09.05
Браславський Андрій Ігоревич	підполковник міліції	1670	29.11.05
Ворона Олексій Миколайович	майор ПВ	836	23.05.05
Гарбуз В'ячеслав Іванович	майор міліції	1185	22.09.05
Герасимов Віктор Петрович	підполковник к м міліції	835	23.05.05
Гончарук Анатолій Володимирович	підполковник	533	25.03.05
Грищенко Алла Володимирівна	капітан міліції	836	23.05.05
Грищенко Олександр Володимирович	капітан міліції	1670	29.09.05
Гусак Леонід Олександрович	полковник	1670	29.09.05
Даниляк Володимир Олексійович	полковник	533	25.03.05
Демидюк Сергій Васильович	капітан міліції	1670	29.09.05
Дзюбак Михайло Васильович	майор міліції	291	21.11.05
Дмитриченко Геннадій Дмитрович	капітан міліції	1670	29.09.05
Журавльов Вадим Миколайович	майор міліції	1670	29.09.05
Журенко Олександр Миколайович	ст. прапорщик внутрішньої служби	1185	22.09.05
Запороженко Олександр Аьбертович	капітан міліції	1670	29.09.05
Іванченко Володимир Андрійович	полковник	1185	22.09.05
Іванчулинц Василь Васильович	старший лейтенант	1185	22.09.05
Касян Ігор Володимирович	майор міліції	835	23.05.05
Клешня В'ячеслав Валентинович	капітан міліції	1185	22.09.05
Клименко Руслан Геннадійович	підполковник к міліції	1185	22.09.05
Климок Олександр Миколайович	старший прапорщик внутрішньої служби	1670	29.09.05
Коваленко Геннадій Миколайович	полковник міліції	1185	22.09.05
Коваль Олег Володимирович	старший лейтенант	1185	22.09.05
Корнич Сергій Вікторович	полковник міліції	835	23.05.05
Кошмяков Владислав В'ячеславович	майор міліції	835	23.05.05
Краковський Віктор Петрович	майор міліції	1670	29.09.05
Кривенко Орест Анатолійович	прапорщик міліції	1185	22.09.05
Лавренчук Олександр Петрович	капітан міліції	1670	29.09.05
Левков Віктор Антонович	полковник міліції	291	21.11.05

П.І.П нагородженого	Військове звання	Номер	Дата Указу Президента України про нагородження
Левченко Степан Петрович	майор міліції	1185	22.09.05
Ленец Володимир Григорович	полковник	1670	29.09.05
Лефєрович Галина Івановна	майор міліції	409	03.03.05
Лисенко Віталій Григорович	прапорщик міліції	1670	29.09.05
Литвин Володимир Іванович	старший прапорщик	1185	22.09.05
Лукин Анатолій Адольфович	майор м міліції	1670	29.09.05
Ляхенко Віктор Вікторович	прапорщик внутрішньої служби	291	21.11.05
Максименко Андрій Іванович	полковник	1185	22.09.05
Медведєв Дмитро Олексійович	полковник міліції	1185	22.09.05
Мезенцев Євген Олександрович	прапорщик внутрішньої служби	291	21.11.05
Мусатов Валерій Сергійович	старший прапорщик	1185	22.09.05
Недобитков Олександр Антонович	полковник внутрішньої служби	291	21.11.05
Олейник Сергій Анатолійович	Ст. лейтенант внутрішньої служби	1185	22.09.05
Павловська Маріанна Олександрівна	підполковник медичної служби	409	03.03.05
Панасенко Валерій Миколайович	майор міліції	1185	22.09.05
Первушін Іван Анатолійович	підполковник внутрішньої служби	1185	22.09.05
Петрова Галина Дмитрівна	підполковник медичної служби	409	03.03.05
Прикладовський Ігорь Анатолійович	майор міліції	835	23.05.05
Рак Володимир Васильович	полковник внутрішньої служби	1185	22.09.05
Рібаков Олександр Вікторович	капітан-лейтенант	291	21.11.05
Сидорук Петро Іванович	прапорщик міліції	1670	29.09.05
Сичов В'ячеслав Федорович	віце-адмірал	1185	22.09.05
Случайний Мстислав Юрійович	полковник	291	21.11.05
Тимофєєв Олександр Олександрович	старшина	1670	29.09.05
Уманець Олександр Дмитрович	полковник	1185	22.09.05
Урсуляк Микола Георгійович	лейтенант внутрішньої служби	291	21.11.05
Фартушний Віталій Федорович	старший прапорщик	1185	22.09.05
Федоров Олександр Іванович	підполковник міліції	1670	29.09.05
Хараман Ігор Григорович	майор міліції	1185	22.09.05
Харчишин Сергій Анатолійович	полковник	291	21.11.05
Харабан Ігор Анатолійович	полковник	1670	29.09.05
Яковенко Володимир Миколайович	майор міліції	291	21.11.05
Альохін Едуард Володимирович	підполковник міліції	708	21.09.06
Банзерук Олексій Олексійович	ст. прапорщик	708	21.09.06
Барабаш Олександр Миколайович	капітан	708	21.09.06
Белан Григорій Васильович	майор	708	21.09.06
Гавриленко Віктор Григорович	капітан 3-го рангу	708	21.09.06
Грибенко Олег Ігоревич	підполковник СБУ	255	23.03.06
Дерев'яно Олександр Олександрович	полковник	708	21.09.06
Дядюра Андрій Васильович	майор	436	26.05.06
Д'яченко Володимир Петрович	майор	708	21.09.06
Жижор Іван Васильович	майор ПВ	436	26.05.06
Іщенко Олександр Володимирович	полковник	708	21.09.06
Іщенко Сергій Олександрович	підполковник	708	21.09.06
Корсаков Олександр Павлович	майор міліції	708	21.09.06
Крижанівський Олег Анатолійович	полковник	708	21.09.06
Кузьменко Андрій Олександрович	майор ПВ	436	26.05.06
Мельников Володимир Олексійович	підполковник міліції	708	21.09.06
Михайлов Юрій Миколайович	полковник внутрішньої служби	327	21.04.06
Назаренко Юрій Іванович	майор міліції	708	21.09.06
Нікітіна Тетяна Михайлівна	майор юстиції СБУ	255	23.03.06
Нужнов Сергій Вікторович	підполковник	708	21.09.06
Озеряно Володимир Олександрович	полковник внутрішньої служби	327	21.04.06

П.І.П нагородженого	Військове звання	Номер	Дата Указу Президента України про нагородження
Осін Олександр Володимирович	полковник	708	21.09.06
Панасюк Олександр Петрович	прапорщик	194	03.03.06
Передрій Олександр Михайлович	майор	255	23.03.06
Петренчук Андрій Миколайович	капітан міліції	708	21.09.06
Підручний Юрій Іванович	старший прапорщик	258	24.03.06
Поліщук Віталій Миколайович	підполковник ПВ	436	26.05.06
Рачок Олександр Степанович	полковник	258	24.03.06
Салихов Віталій Валерійович	суддя військового суду	34	20.01.06
Сипко Анатолій Олександрович	капітан міліції	708	21.09.06
Скоробовят Юрій Миколайович	капітан	708	21.09.06
Скроб Лариса Миколаївна	старший прапорщик	291	21.11.05
Смик Андрій Григорович	підполковник міліції	708	21.09.06
Сухой Олег Анатолійович	полковник	708	21.09.06
Темнов Ігор Олександрович	полковник	708	21.09.06
Файницький Євген Едуардович	майор юстиції	708	21.09.06
Шапошніков Сергій Олександрович	підполковник	258	24.03.06
Юненко Микола Олександрович	суддя військового апеляційного суду	34	20.01.06
Ярош Олександр Володимирович	полковник	258	24.03.06
Андрєєв Микола Миколайович	генерал-майор міліції	1022	04.12.06
Артюшенко Андрій Арнольдович	полковник	1024	04.12.06
Біневський Володимир Павлович	майор міліції	1022	04.12.06
Буйк Сергій Романович	майор міліції	1022	04.12.06
Воробьїлов Володимир Валентинович	майор міліції	1022	04.12.06
Гринчук Олександр Олександрович	майор міліції	1022	04.12.06
Добровольський Олександр Леонідович	капітан міліції	1022	04.12.06
Зосимов Олександр Дмитрович	полковник	1024	04.12.06
Коритов Андрій Андрійович	полковник міліції	1022	04.12.06
Куць Валентин Васильович	підполковник міліції	1022	04.12.06
Остапець Олег Миколайович	полковник	1024	04.12.06
Піддубний Сергій Миколайович	генерал-майор міліції	1022	04.12.06
Пятницький Роман Леонідович	капітан-лейтенант	1024	04.12.06
Садлевський Олександр Іванович	підполковник	1024	04.12.06
Струтинський Олександр Іванович	полковник	1024	04.12.06
Супрун Ігор Борисович	полковник міліції	1022	04.12.06
Чавалюк Олександр Валерійович	капітан	1024	04.12.06
Артемченко Микола Григорович	полковник	1182	04.12.07
Балан Андрій Петрович	майор податкової міліції	1224	15.12.07
Барзюк Володимир Олександрович	підполковник	556	25.06.07
Березовський Денис Валентинович	капітан 2-го рангу	567	27.06.07
Белозоров Віктор Миколаєвич	капітан	978	19.10.07
Бондар Олег Валерійович	підполковник внутрішньої служби	718	20.08.07
Бузинний Володимир Олександрович	підполковник	718	20.08.07
Булгаков Микола Миколайович	полковник	718	20.08.07
Бутрик Сергій Михайлович	капітан	978	19.10.07
Вийтенко Ігор Васильович	капітан 2-го рангу СБУ	718	20.08.07
Вінницький Олександр Петрович	майор внутрішньої служби	718	20.08.07
Ворон Валерій Васильович	підполковник	718	20.08.07
Галаван Зиновій Степанович	полковник милиции	718	20.08.07
Галецький Геннадій Анатолійович	полковник	1182	04.12.07
Герасименко Валерій Яковлевич	полковник милиции	1224	15.12.07
Гордійчук Володимир Іванович	майор	556	25.06.07
Гребенников Вадим Вікторович	полковник	1092	13.11.07
Грищенко Сергій Дмитрович	полковник	822	04.09.07
Гураль Олег Юрійович	підполковник	464	24.04.07
Дитененко Дмитро Миколайович	лейтенант міліції	1224	15.12.07
Дубиневич Вадим Анатолійович	старший інспектор ДПС	1061	05.11.07

П.І.П нагородженого	Військове звання	Номер	Дата Указу Президента України про нагородження
Дудник Олександр Іванович	полковник	718	20.08.07
Дьомін Михайло Анатолійович	майор	464	24.04.07
Железняк Віктор Михайлович	майор міліції	1224	15.12.07
Женчур Ярослав Григорович	підполковник	464	24.04.07
Іванчюра Петро Володимирович	полковник міліції	718	20.08.07
Іванчук Олександр Миколайович	підполковник	718	20.08.07
Калайда Олег Іванович	майор міліції	1224	15.12.07
Карпенко Андрій Валерійович	сержант внутрішньої служби	718	20.08.07
Кирпа Сергій Іванович	майор внутрішньої служби	326	19.04.07
Клименко Сергій Вікторович	Ст. сержант внутрішньої служби	718	20.08.07
Коблицкий Сергій Олександрович	підполковник	718	20.08.07
Колесник Віталій Сергійович	майор	978	19.10.07
Крипак Сергій Олександрович	старшина міліції	718	20.08.07
Купрійчук Микола Олександрович	підполковник	718	20.08.07
Лещук Віктор Васильович	полковник	1092	13.11.07
Любий Михайло Дмитрович	старший прапорщик	222	20.03.07
Магальяс Сергій Анатолійович	підполковник	718	20.08.07
Махотін Сергій Петрович	підполковник	718	20.08.07
Медведь Олександр Дмитрович	прапорщик	978	19.10.07
Микитенко Михайло Олександрович	полковник міліції	718	20.08.07
Мовчан Сергій Іванович	підполковник	556	25.06.07
Молодой Олександр Всеволодович	старший прапорщик	718	20.08.07
Нечаєв Віктор Михайлович	підполковник	556	25.06.07
Нигруца Олександр Григорович	капітан	556	25.06.07
Нікулін Костянтин Олександрович	полковник	718	20.08.07
Олейник Сергій Миколайович	капітан міліції	1224	15.12.07
Павлов Валентин Михайлович	полковник міліції	1224	15.12.07
Перепелиця Іван Олександрович	підполковник внутрішньої служби	718	20.08.07
Пиняшко Микола Михайлович	підполковник міліції	718	20.08.07
Потєтєнін Віктор Анатолійович	майор держбезпеки	718	20.08.07
Пустовар Владислав Володимирович	майор міліції	718	20.08.07
Пушкарьов Андрій Іванович	полковник	968	12.10.07
Пюрко Ігор Миколайович	полковник	1182	04.12.07
Радкевич Ігор Анатолійович	підполковник	718	20.08.07
Романюк Борис Миколайович	полковник	464	24.05.07
Сабадаш Людмила Миколаївна	старший прапорщик	163	02.03.07
Савченко Сергій Володимирович	капітан 2-го рангу	567	27.06.07
Селютін Олександр Володимирович	підполковник внутрішньої служби	718	20.08.07
Семенов Сергій Олександрович	капітан	1182	04.12.07
Семидоцька Тетяна Вікторівна	підполковник	718	20.08.07
Сидоренко Дмитро Миколайович	підполковник	1182	04.12.07
Скалозуб Ірина Володимирівна	майор міліції	1224	15.12.07
Собкович Сергій Іванович	полковник	718	20.08.07
Стороженко Сергій Іванович	майор	567	27.06.07
Тис Олег Любомирович	майор	978	19.10.07
Товкус Микола Дмитрович	прапорщик міліції	718	20.08.07
Тригуб Олександр Юрійович	капітан податкової міліції	1224	15.12.07
Узун Олександр Миколайович	підполковник	718	20.08.07
Філоненко Михайло Юрійович	старший прапорщик	222	20.03.07
Харченко Сергій Миколайович	старший прапорщик	556	25.06.07
Худіцкая Марта Василівна	капітан 3-го рангу	163	02.03.07
Чалий Євген Олександрович	старший прапорщик	978	19.10.07
Чернолуцький Ярослав Олександрович	майор	718	20.08.07
Шепілов Михайло Іванович	старший прапорщик міліції	718	20.08.07
Ярошевич Федір Сергійович	о	718	20.08.07

А. М. Лидов
СПАС НЕРУКОТВОРНИЙ
В РУССКОЙ ИКОНЕ

Москва, 2008 г.
Формат 230 × 300 мм,
твердая обложка,
супер обложка, 440 с. с ил.

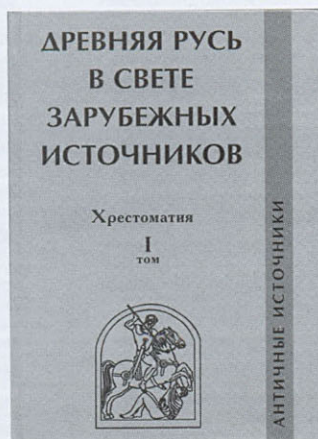
Нерукотворный образ Христа — одна из главных святынь христианского мира. Это плат с запечатленным на нем ликом Спасителя, который, согласно древнему преданию, возник не по воле художника, но как явленное чудо. В греческой традиции реликвия называлась «Святым Мандилионом», в церковно-славянской — «Святым Убрусом», в древнерусских источниках ее изображение именовалось «Нерукотворным Образом», а также «Спасом Нерукотворным», как это принято теперь и в литературе о русских иконах.

Цель настоящей книги — с возможной полнотой представить как историю Мандилиона, так и развитие иконографии Спаса Нерукотворного в русском искусстве. На основе известных науке источников, дошедших до нас в греческих, латинских, сирийских и армянских рукописях, автор реконструирует историю реликвии Нерукотворного Образа до ее исчезновения в XIII в. Рассматриваются все свидетельства о пребывании святыни в Эдессе, в свете новых данных анализируются формы почитания Нерукотворного Образа в Константинополе. Почитание Спаса Нерукотворного оказало огромное влияние на многие церковные обряды, связанные с прославлением реликвий и чудотворных икон.

Ціна з пересиланням поштою по Україні — 480,00 грн.

ДРЕВНЯЯ РУСЬ В СВЕТЕ ЗАРУБЕЖНЫХ ИСТОЧНИКОВ

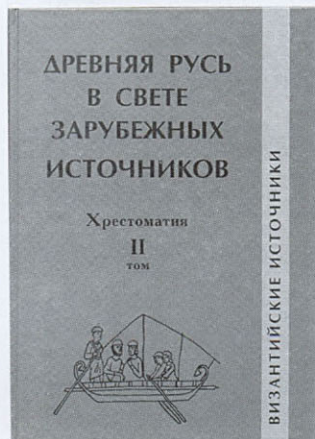
Хрестоматия в пяти томах

Москва, 2009–2010 гг.
Формат 170 × 240 мм,
твердая обложка.

Первый том Хрестоматии «Античные источники» (352 с.) содержит фрагменты сочинений античных и раннесредневековых авторов, написанных на древнегреческом и латинском языках и составляющих свод древнейших источников по истории Северного Причерноморья и Восточной Европы. Хронологический охват материала — от Гомера (VIII в. до н.э.) до Иордана и Равеннского Анонима (VII в. н.э.). Публикация каждого фрагмента в русском переводе сопровождается вступительной статьей и историко-филологическими комментариями.

Второй том — Хрестоматии (384 с.) — «Византийские источники» — содержит публикацию византийских памятников в переводах с греческого языка, в которых отражены события истории народов Восточной Европы, Руси и ее соседей в IV–XIII вв. Первая часть издания посвящена раннеславянской истории в эпоху Великого переселения народов, затронувшего южные территории нашей страны: Причерноморье, Нижнее Подунавье, Северный Кавказ. Во второй части публикуются свидетельства о Древней Руси. В византийских источниках отразились взаимоотношения Византии с Русью и кочевниками Причерноморья, а также различные стороны внешнеполитической, дипломатической, торговой, экономической, церковной, административно-правовой жизни восточноевропейского реги-

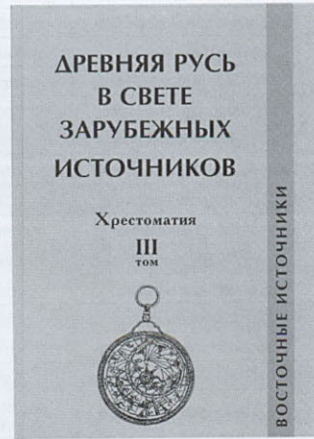
Москва, 2009–2010 гг.
Формат 170 × 240 мм,
твердая обложка.

Третий том — «Восточные источники» (264 с.) — посвящен источникам на арабском, персидском и еврейском языках. В сборнике приводятся фрагменты географических, исторических и энциклопедических трудов, записок путешественников, эпитолярных сочинений. Хронологический охват материала — IX–XVI вв.

она эпохи «византийского тысячелетия».

Четвертый том — «Западно-европейские источники» (512 с.) — содержит переводы избранных немецких, польских, французских, итальянских, венгерских и чешских источников IX–XIII вв., написанных, как правило, на латинском языке. Среди них тексты самых различных жанров: анналы, хроники, жития, правовые документы, послания. Все тексты снабжены археографическими справками, историко-филологическим ком-

ментарием, библиографией. Приложены многочисленные генеалогические таблицы.

Москва, 2009–2010 гг.
Формат 170 × 240 мм,
твердая обложка.

Пятый том Хрестоматии «Древнескандинавские источники» (384 с.). Скандинавские письменные памятники IX–XIV вв. представляют собой одну из самых больших групп среди иностранных источников, содержащих сведения по истории Древней Руси. В их число входят скальдические стихи, рунические надписи, историографические сочинения, исландские саги (родовые, королевские, о епископах, о древних временах), норвежские томилиарии и жития святых, исландские географические сочинения, исландские анналы.

Хрестоматия предназначена для студентов историко-филологических отделений вузов, для исследователей древнейшего периода истории Восточной Европы, для всех, интересующихся историей нашей страны.

Хрестоматия предназначена для студентов историко-филологических отделений вузов, для исследователей древнейшего периода истории Восточной Европы, для всех, интересующихся историей нашей страны.

Ціна з пересиланням поштою п'яти книг по Україні — 608,00 грн.

Князівство Сербія

1868–1882 рр.

Максим Загреба (Київ)
Сергій Яценко (Суми)

Рік Тираж Якість / Ціна

Михайло Обренович III
Князь сербський 1839–1842 та 1860–1868 рр.
Народився 04.09.1823, загинув 29.05.1868.

Мілан Обренович IV (Мілан I)
Князь сербський 1868–1882 рр.
Король сербський 1882–1884 рр.
Народився 10.08.1854, помер 29.01.1901.

1 пара

1868 Ø 15,0 мм. Бронза, 1,0 г. Гурт гладкий
7.500.000 Fine 65,0 XF 350,0

5 пар

1868 Ø 25,0 мм. Бронза, 5,0 г. Гурт гладкий
7.420.000 Fine 85,0 XF 500,0

Аверс-реверс – 1Т
1868 7.420.000 Fine 500,0 XF 2.000,0

1879 Ø 25,0 мм. Бронза, 5,0 г. Гурт гладкий
6.000.000 Fine 85,0 XF 450,0
1879 Сучасне карбування Proof 2.800,0

Рік Тираж Якість / Ціна

10 пар

1868 Ø 30,0 мм. Бронза, 5,0 г. Гурт гладкий
9.000.000 Fine 50,0 XF 550,0
1868 Сучасне карбування Proof 3.500,0

1879 Ø 30,0 мм. Бронза, 5,0 г. Гурт гладкий
6.590.000 Fine 50,0 XF 500,0

Аверс-реверс – 1Т
1879 7.420.000 Fine 250,0 XF 1.200,0

50 пар

1875 Ø 18,0 мм. Срібло 835-ї проби, 2,5 г. Гурт рифлений
2.000.000 Fine 130,0 XF 650,0
1875 Сучасне карбування Proof 4.500,0
1879 600.000 Fine 110,0 XF 600,0
1879 Сучасне карбування Proof 3.500,0

1 динар

1875 Ø 23,0 мм. Срібло 835-ї проби, 5,0 г. Гурт рифлений
3.000.000 Fine 120,0 XF 800,0
1875 Сучасне карбування Proof 6.500,0
1879 800.000 Fine 80,0 XF 750,0
1879 Сучасне карбування Proof 5.500,0

Рік Тираж Якість / Ціна

2 динара

1875 Ø 27,0 мм. Срібло 835-ї проби, 10,0 г. Гурт рифлений
1.000.000 Fine 350,0 XF 1.500,0
1879 750.000 Fine 900,0 XF 7.500,0
1879 Сучасне карбування Proof 8.000,0

5 динар

1879 Ø 37,0 мм. Срібло 900-ї проби, 25,0 г.
Гуртовий напис: БОГ * ЧУВА * СРБИЈУ
200.000 Fine 550,0 XF 2.450,0

Гуртовий напис: БОГ * СРБИЈУ * ЧУВА
1879 Fine 450,0 XF 2.450,0
1879 Сучасне карбування Proof 9.000,0

20 динар

1879 A Ø 21,0 мм. Золото 900-ї проби, 6,45 г. Гуртовий напис
50.000 Fine 2.800,0 XF 8.500,0

Королівство Сербія

1882–1919 рр.

Максим Загреба (Київ)
Сергій Яценко (Суми)

Рік Тираж Якість / Ціна

Мілан I Обренович (Мілан IV)

Князь сербський 1868–1882 рр.
Король сербський 1882–1884 рр.
Народився 10.08.1854, помер 29.01.1901.

Олександр I Обренович

Король сербський 1889–1903 рр.
Народився 02.08.1876, загинув 29.05.1903.

Петер I Караджорджевич

Король сербський 1903–1919 рр.
Король Сербії, Хорватії та Словенії 1919–1921 рр.
Народився 11.07.1844, помер 16.08.1921.

2 пари

Ø 20,0 мм. Бронза, 2,0 г. Гурт гладкий

1904	12.500.000	Fine	20,0	XF	250,0
------	------------	------	------	----	-------

5 пар

Ø 17,0 мм. Мідно-нікелевий сплав, 3,0 г. Гурт гладкий

1883	4.000.000	Fine	25,0	XF	280,0
1884	3.000.000	Fine	20,0	XF	250,0
1904	8.000.000	Fine	15,0	XF	100,0
1912	10.000.000	Fine	25,0	XF	250,0
1917	5.000.000	Fine	50,0	XF	350,0

10 пар

Ø 20,0 мм. Мідно-нікелевий сплав, 4,0 г. Гурт гладкий

1883	5.000.000	Fine	25,0	XF	400,0
1884	6.500.000	Fine	25,0	XF	300,0
1912	7.700.032	Fine	15,0	XF	80,0
1917	5.000.000	Fine	50,0	XF	350,0

Рік Тираж Якість / Ціна

20 пар

Ø 22,0 мм. Мідно-нікелевий сплав, 6,0 г. Гурт гладкий

1883	2.500.000	Fine	25,0	XF	450,0
1884 Н	6.000.000	Fine	20,0	XF	350,0
1904	Сучасне карбування			Proof	3.500,0
1912	5.560.035	Fine	10,0	XF	85,0
1917	5.000.000	Fine	30,0	XF	350,0

50 пар

Ø 18,0 мм. Срібло 835-ї проби, 2,5 г. Гурт рифлений

1904	1.400.031	Fine	35,0	XF	150,0
1912	800.000	Fine	30,0	XF	120,0
1915	12.137.928	Fine	15,0	XF	80,0

Без підпису медальєра під портретом

1915	1.862.072	Fine	25,0	XF	110,0
------	-----------	------	------	----	-------

1 динар

Ø 23,0 мм. Срібло 835-ї проби, 5,0 г. Гурт рифлений

1890	Пробна монета		XF	RARE	
1892	Пробна монета		XF	RARE	

Ø 23,0 мм. Срібло 835-ї проби, 5,0 г. Гурт рифлений

1897	4.000.536	Fine	45,0	XF	285,0
------	-----------	------	------	----	-------

Рік Тираж Якість / Ціна

Ø 23,0 мм. Срібло 835-ї проби, 5,0 г. Гурт рифлений

1904	2.000.086	Fine	35,0	XF	250,0
1912	8.000.000	Fine	35,0	XF	200,0
1915	10.687.711	Fine	35,0	XF	180,0

Без підпису медальєра під портретом

1915	2.312.304	Fine	35,0	XF	250,0
------	-----------	------	------	----	-------

2 динара

Ø 27,0 мм. Срібло 835-ї проби, 10,0 г. Гурт рифлений

1890	Пробна монета		XF	RARE	
1892	Пробна монета		XF	RARE	

Ø 27,0 мм. Срібло 835-ї проби, 10,0 г. Гурт рифлений

1897	1.000.000	Fine	120,0	XF	450,0
------	-----------	------	-------	----	-------

Ø 27,0 мм. Срібло 835-ї проби, 10,0 г

1904	1.150.000	Fine	125,0	XF	450,0
1912	800.000	Fine	125,0	XF	350,0
1915	4.174.000	Fine	125,0	XF	300,0

Без підпису медальєра під портретом

1915	1.862.072	Fine	150,0	XF	450,0
------	-----------	------	-------	----	-------

Рік Тираж Якість / Ціна

5 динар

Ø 37,0 мм. Срібло 900-ї проби, 25,0 г. Гуртовий напис

Гуртовий напис: БОГ * ЧУВА * СРБИЈУ

1904 200.000 Fine 450,0 XF 3.500,0

Гуртовий напис: БОГ * СРБИЈУ * ЧУВА

1904 Fine 1.250,0 XF 9.500,0

10 динар

Ø 19,0 мм. Золото 900-ї проби, 3,23 г. Гурт рифлений

1882 V 300.000 Fine 2.000,0 XF 3.000,0

20 динар

Ø 21,0 мм. Золото 900-ї проби, 6,45 г. Гуртовий напис

1882 V 300.000 Fine 2.500,0 XF 5.000,0

Королівство Сербія, Хорватія та Словенія 1919–1929 рр.

Рік Тираж Якість / Ціна

Петер I Караджорджевич

Король сербський 1903–1919 рр.

Король Сербії, Хорватії та Словенії 1919–1921 рр.

Народився 11.07.1844, помер 16.08.1921.

Олександр I Караджорджевич

Регент Сербії, Хорватії та Словенії 1918–1921 рр.

Король Сербії, Хорватії та Словенії 1921–1934 рр.

Народився 16.12.1888, загинув 09.10.1934.

5 пар

Ø 19,0 мм. Цинк, 2,6 г. Гладкий гурт

1920 3.825.514 Fine 35,0 XF 125,0

10 пар

Ø 21,0 мм. Цинк, 1,5 г. Гладкий гурт

1920 59.946.122 Fine 25,0 XF 125,0

Ø 21,0 мм. Срібло. Гладкий гурт

1920 Пробна монета Улс. 7.000,0

Ø 21,0 мм. Мідно-нікелевий сплав. Гладкий гурт

1920 Пробна монета Улс. 3.500,0

Ø 21,0 мм. Залізо. Гладкий гурт

1920 Пробна монета Улс. 3.500,0

Максим Загреба (Київ)
Сергій Яценко (Суми)

Рік Тираж Якість / Ціна

25 пар

Ø 24,0 мм. Цинк, 5,7 г. Гладкий гурт

1920 48.173.138 Fine 35,0 XF 80,0

Ø 24,5 мм. Срібло, 6,0 г

1920 Сучасне карбування Улс. 150,0

50 пар

Ø 18,0 мм. Мідно-нікелевий сплав, 2,5 г. Гурт рифлений

1925 25.000.000 Fine 25,0 XF 80,0

Ø 18,0 мм. Срібло. Гурт рифлений

1925 Пробна монета Улс. 5.000,0

Ø 18,0 мм. Нікель. Гурт рифлений

1925 Пробна монета Улс. 2.500,0

Ø 18,0 мм. Мідь. Гурт рифлений

1925 Пробна монета Улс. 2.500,0

З написом: ESSAI

Ø 18,0 мм. Мідно-нікелевий сплав, 2,5 г. Гурт рифлений

1925 Пробна монета Улс. 5.000,0

Ø 18,0 мм. Бронзово-нікелевий сплав, 2,5 г. Гурт рифлений

1925 Пробна монета Улс. 5.000,0

Ø 21,5 мм.

1925 Улс. 1.750,0

Без позначки монетного двору

Ø 18,0 мм. Мідно-нікелевий сплав, 2,5 г. Гурт рифлений

1925 24.500.000 Fine 25,0 XF 80,0

Рік Тираж Якість / Ціна

1 динар

Ø 23,0 мм. Мідно-нікелевий сплав, 5,0 г. Гурт рифлений				
1925	37.500.410	Fine	35,0	XF 150,0
Ø 23,0 мм. Срібло. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Proof.	4.000,0
Ø 23,0 мм. Нікель. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Proof.	4.000,0
Ø 23,0 мм. Мідь. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Proof.	3.500,0
Ø 23,0 мм. Алюміній. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Proof.	
З написом: ESSAI				
Ø 23,0 мм. Нікель. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Unc.	2.500,0
Ø 23,0 мм. Мідно-нікелевий сплав. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Unc.	5.000,0
Без позначки монетного двору				
Ø 23,0 мм. Мідно-нікелевий сплав, 5,0 г. Гурт рифлений				
1925	37.000.000	Fine	35,0	XF 150,0

Рік Тираж Якість / Ціна

2 динара

Ø 27,0 мм. Мідно-нікелевий сплав, 10,0 г. Гурт рифлений				
1925	25.004.177	Fine	25,0	XF 150,0
Ø 27,0 мм. Срібло. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Proof	5.000,0
Ø 27,0 мм. Нікель. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Proof	3.500,0
Ø 27,0 мм. Мідь. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Proof	3.500,0
З написом: ESSAI на 5 годин				
Ø 27,0 мм. Бронзово-нікелевий сплав. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Unc.	5.000,0
З написом: ESSAI на 1 годину				
Ø 27,0 мм. Бронзово-нікелевий сплав. Гурт рифлений				
1925		Пробна монета	Unc.	5.000,0
Без позначки монетного двору				
Ø 27,0 мм. Мідно-нікелевий сплав, 10,0 г. Гурт рифлений				
1925	29.500.000	Fine	25,0	XF 150,0

Рік Тираж Якість / Ціна

20 динар

Ø 21,0 мм. Золото 900-ї проби, 6,45 г. Гуртовий напис				
1925	1.000.000	Fine	2.850,0	XF 6.500,0

Дукат

Ø 19,8 мм. Золото 986-ї проби, 3,5 г				
1926		Пробна монета	Unc.	25.000,0
Ø 20,1 мм. Золото 986-ї проби, 3,31 г				
1931			Unc.	50.000,0

4 дуката

Ø 39,5 мм. Золото 986-ї проби, 14,72 г				
1926		Пробна монета	Unc.	50.000,0

КНИЖКОВА КРАМНИЦЯ

Максим Загреба
Олександр Каглян
**МОНЕТИ АВСТРИЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ
1811-1918**
Каталог

Київ, 2008 р.
Формат 145 × 215 мм, м'яка обкладинка, 128 с.

У каталозі міститься зображення монет, а також їх технічні параметри, описання легенд, гуртів та ринкові ціни на два стани збереження. У перших трьох частинах «Мідні монети», «Срібні монети» та «Золоті монети» представлені монети, відкарбовані з 1811 р. (з введення в обіг Віденської валюти) Австрійської імперії, королівств: Ломбардія та Венеція, Угорщина, Хорватія, Славонія та Долмація і герцогства Мантуя. А також австрійсько-угорські монети після реформи 1892 р.

У четвертій частині «Несистемні монети» представлені мідні, срібні та золоті монети відкарбовані на території Австрійської імперії під час надзвичайних обставин.

Ціна з пересилкою поштою по Україні — 52,00 грн.

Королівство Югославія 1929–1941 рр.

Рік Тираж Якість / Ціна

Олександр I Караджорджевич
Регент Сербії, Хорватії та Словенії 1918-1921 рр.
Король Сербії, Хорватії та Словенії 1921-1934 рр.
Народився 16.12.1888, загинув 09.10.1934.

Пітер II Караджорджевич
Король Югославії 1934-1945 рр.
Народився 06.09.1923, помер 03.11.1970.

25 пар

1938 10.000.000 Fine 15,0 XF 80,0

50 пар

1938 100.000.000 Fine 8,0 XF 40,0

1 динар

1938 100.000.000 Fine 8,0 XF 25,0

Рік Тираж Якість / Ціна

2 динара

1938 74.250.000 Fine 10,0 XF 25,0

1938 750.000 Fine 20,0 XF 100,0

10 динар

1931 16.000.000 Fine 50,0 XF 185,0

1931 4.000.000 Fine 50,0 XF 220,0

1938 25.000.000 Fine 25,0 XF 55,0

Рік Тираж Якість / Ціна

*Максим Загреба (Київ)
Сергій Яценко (Суми)*

20 динар

1931 12.500.000 Fine 85,0 XF 450,0

1931 Без позначки монетного двору Unc. 2.500,0

1931 Мідь, 12,5 г Unc. 2.500,0

1931 Мідно-нікелевий сплав, 11,4 г Unc. 2.500,0

1938 15.000.000 Fine 85,0 XF 250,0

50 динар

1931 5.500.000 Fine 250,0 XF 850,0

1931 Без позначки монетного двору 5.500.000 Fine 250,0 XF 900,0

Рік Тираж Якість / Ціна

Ø 31,0 мм. Срібло 750-ї проби, 15,0 г. Гуртовий напис
1938 10.000.000 Fine 85,0 XF 220,0

Дукат

Ø 20,0 мм. Золото 986-ї проби, 3,49 г. Гурт рифлений
1931 2.859 XF 15.000,0

Надкарбування — колос
Ø 20,0 мм. Золото 986-ї проби, 3,49 г. Гурт рифлений

1931	150.000	Fine	1.800,0	XF	2.500,0
1932	70.000	Fine	1.800,0	XF	2.500,0
1933	40.000	Fine	1.800,0	XF	2.500,0
1934	2.000	Fine	4.500,0	XF	9.500,0

Надкарбування — птахи
Ø 20,0 мм. Золото 986-ї проби, 3,49 г. Гурт рифлений

1931	50.000	Fine	1.800,0	XF	2.500,0
1932					RARE

Надкарбування — меч
Ø 20,0 мм. Золото 986-ї проби, 3,49 г. Гурт рифлений

1931				XF	20.000,0
------	--	--	--	----	----------

Надкарбування на динарах

Колос

Птахи

Меч

Рік Тираж Якість / Ціна

4 дуката

Надкарбування — колос
Ø 39,5 мм. Золото 986-ї проби, 13,95 г. Гурт рифлений

1931	15.000	Fine	5.600,0	XF	9.000,0
1932	10.000	Fine	5.600,0	XF	9.000,0
1933	2.000	Fine	8.000,0	XF	15.000,0

Надкарбування — меч
Ø 39,5 мм. Золото 986-ї проби, 13,95 г. Гурт рифлений

1931	10.000	Fine	2.500,0	XF	5.000,0
1932					RARE

Король без окулярів

1931

Хвіст орла вузький, цифра «4» — велика

1931

Республіка Югославія 1945–рр.

Рік Тираж Якість / Ціна

50 пар

Ø 18,0 мм. Цинк, Гурт рифлений
1945 40.000.000 Fine 8,0 XF 50,0

1 динар

Ø 20,0 мм. Цинк, Гурт рифлений
1945 90.000.000 Fine 8,0 XF 40,0

2 динара

Ø 22,0 мм. Цинк, Гурт рифлений
1945 70.000.000 Fine 8,0 XF 40,0

5 динар

Ø 26,5 мм. Цинк, Гурт рифлений
1945 50.000.000 Fine 15,0 XF 85,0

Сербія
(німецька окупація)
1939–1944 рр.

Рік	Тираж	Якість / Ціна
-----	-------	---------------

50 пар

Ø 18,0 мм. Цинк, 2,0 г. Гурт гладкий
1942 БП 20.000.000 Fine 35,0 XF 180,0

1 динар

Ø 20,0 мм. Цинк, 3,0 г. Гурт гладкий
1942 БП 50.000.000 Fine 45,0 XF 200,0

2 динара

Ø 22,0 мм. Цинк, 4,0 г. Гурт гладкий
1942 БП 40.000.000 Fine 45,0 XF 200,0

10 динар

Ø 26,0 мм. Цинк, 6 г. Гурт гладкий
1943 БП 50.000.000 Fine 45,0 XF 250,0

Королівство Хорватія
1941–1945 рр.

Рік	Тираж	Якість / Ціна
-----	-------	---------------

25 баніц

Цинк
1941 Пробна монета XF RARE

50 баніц

Цинк
1941 Пробна монета XF RARE

1 куна

Цинк
1941 Пробна монета XF RARE

2 куни

Цинк
1941 Пробна монета XF RARE

Рік	Тираж	Якість / Ціна
-----	-------	---------------

2 куни

Ø 19,0 мм. Цинк, 2,75 г. Гурт гладкий
1941 Fine 85,0 XF 250,0

500 кун

Ø 23,0 мм. Золото 900-ї проби, 9,95 г,
170 шт. XF 15.000,0

Ø 23,0 мм. Золото 900-ї проби, 9,95 г,
XF 15.000,0

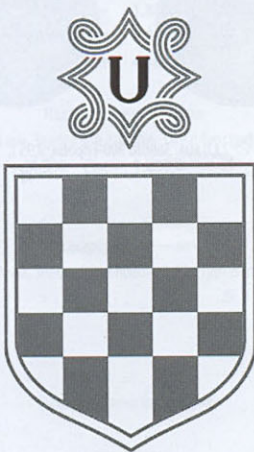
Монети Хорватії 1941–1945 рр.

Олександр Десятніков (Черкаси)

Формування грошової системи Незалежної Держави Хорватія.

На початку ХХ ст. хорватські землі входили до складу Австро-Угорської імперії. В умовах кризи Габсбурзької монархії наприкінці Першої світової війни й посилення національно-визвольного руху її народів, 29 жовтня 1918 р. хорватський сабор прийняв рішення про повний розрив із Австро-Угорщиною й визнання верховної влади Народного віча. А вже 1 грудня 1918 р. Хорватія разом із Сербією, Чорногорією, Словенією та Боснією і Герцеговиною об'єдналися у Королівство сербів, хорватів і словенців (з 1929 р. — Королівство Югославія). Грошовою одиницею країни із 1920 р. став динар.

Конституція Королівства закріпила панівне становище в ньому Сербії, права ж інших складових держави ігнорувалися. Це зустрічало спротив несербських народів й посилювало серед них сепаратистські тенденції. Зокрема в Хорватії широкої популярності набули гасла формування

Герб Незалежної Держави Хорватія: щит із розміщеними у шаховому порядку 25 червоними та білими квадратами; над щитом літера «U» — символ усташського режиму — в розетці. Згідно з легендою, хорватський король Светослав Сурон'я (997–1000) зіграв з венеційським дожем П'єтро II партію в шахи за умови, що переможець отримає право на володіння містами Далмації. Светослав виграв партію й відтоді шахове поле з'явилося на його гербі.

й захисту незалежної держави. У 1929 р. Анте Павелич оголосив про створення Повстанської хорватської революційної організації, члени якої стали відомі згодом як «усташі» (повстанці).

У 1930 р. з'явилася цікава нумізматична пам'ятка, хоча вона й не є власне монетою. Хорватські усташі викарбували монетовидні знаки з лицевим номіналом 5 кун із зображенням хорватського геральдичного щита й легендою «ZA NEZAVISNU DRŽAVU HRVATSKU», що перекладається як «За Незалежну Державу Хорватську». Датовані знаки 1934 р. Відомі варіанти у бронзі, мідно-нікелевому сплаві, сріблі та цинку. Їх розглядають як пропагандистські жетони, хоча не виключено, що усташі бачили в них гроші майбутньої незалежної Хорватії.

Монетовидний знак з лицевим номіналом 5 кун, срібло, 1934 р.

З початком Другої світової війни (1 вересня 1939 р.) Югославія проголосила свій нейтралітет. Проте після нападу Італії на Грецію в жовтні 1940 р. вона була змушена приєднатися до Троїстого союзу (25 березня 1941 р.). Виступ країни на боці фашистських держав спричинив державний переворот в Белграді й кардинальну зміну зовнішньополітичної орієнтації Югославії. У цих умовах Німеччина 6 квітня 1941 р. напала на неї. Вже 10 квітня німецькі війська захопили столицю Хорватії Загреб, а 17 квітня Югославія капітулювала.

Скориставшись ситуацією, 10 квітня 1941 р. під егідою Німеччини й Італії хорватські усташі в Загребі проголосили про створення Незалежної Держави Хорватія (НДХ). Королем держави під іменем Томислав II був проголошений принц італійського королівського Савойського дому герцог Аости Аймоне Маргарита Марія Джузеппе ді Торіно. Проте його

влада була символічною. Протягом свого правління Томислав II жодного разу навіть не відвідав свого королівства. Реальна влада у НДХ належала усташам та їхньому лідеру, «поглавнику» Анте Павеличу. Його режим мав виражений тоталітарний та расистський характер. Усташі розгорнули в країні кривавий терор, головним чином, проти сербів, євреїв та циган. Перебуваючи під зовнішньополітичним впливом Німеччини, Хорватія 15 червня 1941 р. офіційно приєдналася до Троїстого союзу, а 22 червня 1941 р. оголосила війну СРСР.

Одним з найбільш розрекламованих атрибутів незалежності Хорватії було надання окупантами її урядові широких прав емісії національних грошових знаків. Так, 26 липня 1941 р. в НДХ була введена грошова одиниця куна (хорв. kuna, множ. kune — куниця). Таким чином, було обрано історичну назву грошової одиниці, що з'явилася ще в ранньому Середньовіччі, коли в слов'ян мірилом цінності слугували хутра куниця. 1 куна поділялася на 100 баніца (хорв. banica, множ. banice). Назва розмінної монети теж мала історичні корені. У XIII–XIV ст. у Хорватії карбувалася монета бановац (banovac), яку ще називали банським динаром (banski denar) або ж бінца. Слово «бан» у цій назві є південнослов'янською вимовою слова «пан», що пізніше стало назвою титулу правителя. Пізніше у Хорватському Примор'ї, Далмації та Герцеговині словом банца називали австрійського срібну 10-крейцерову монету.

Куна замінила собою югославський динар за номінальною вартістю. Її курс до німецької рейхсмарки було зафіксовано на рівні 20: 1, тобто курс німецької валюти було завищено вдвічі. Надалі курс куни відносно рейхсмарки постійно знижувався. Так, 31 грудня 1941 р. 1 рейхсмарка коштувала 25 кун, 31 грудня 1942 р. — 37,50 кун, 31 грудня 1943 р. — 40 кун, 31 грудня 1944 р. — 80 кун. Слід зазначити, що югославські монети, як срібні, так і бронзові, зникли з обігу вже в перші місяці існування НДХ.

Історія Незалежної Держави Хорватія закінчилася із поразкою Німеччини та її союзників у Другій світовій війні.

До 15 травня 1945 р. територія Хорватії була повністю визволена югославською армією від окупантів та їхніх поплічників. Наприкінці війни, 6 травня 1945 р., зафіксовано курс 120 кун за 1 рейхсмарку. Остаточо куна була вилучена з обігу протягом 30 липня — 9 серпня 1945 р. й замінена югославським динаром у співвідношенні 1 динар = 40 кун.

Слід зазначити, що в період Другої світової війни на території Хорватії власні гроші випускали партизанські з'єднання, що боролися проти профашистського режиму. Проте це були виключно паперові знаки, монети не карбувалися.

Монети Незалежної Держави Хорватія.

Невдовзі після заснування НДХ, 25 вересня 1925 р. міністерство фінансів започатковано карбування монет чотирьох номіналів — 25 і 50 баніца та 1 і 2 куни. За монетний метал було обрано нікель. Досить швидко підготовано проектні монети й викарбовано пробні екземпляри. Слід зазначити, що вони мали цікавий дизайн. Зокрема, на 25 баніца зображено стебло тютюну, на 50 баніца — типовий боснійський селянський будинок, на 1 куні — жінку із пряжею й на 2 кунах — селянку із серпом і снопом колосся. На реверсах 1 і 2 кун цифра номіналу розміщена поверх куниці, що біжить (на 2 кунах поверх двох куниць). Таким чином художник показав зв'язок нової валюти із стародавньою. Слід також зазначити, що художникові вартувало великої сміливості не зобразити на монетах емблему усташського режиму над державним гербом.

Незважаючи на те, що вже були готові проекти нових монет, прискорення темпів інфляції в Хорватії наприкінці 1941 — на початку 1942 рр. змусило владу відмовитися від їх масового випуску. Причиною цього стало не лише те, що рівень цін зробив непотрібними розмінні номінали, а й те, що зростає вартість нікелю. Через це вміст металу в монетах перевищив їхню номінальну вартість. Тим

не менш, існує припущення, що експериментальна обмежена кількість цих монет була випущена в обіг.

Через викладені обставини було прийнято рішення щодо зміни монетного металу з нікелю на дешевший цинк. Єдиним номіналом, який ще міг обслуговувати ринок, залишалися 2 куни. На аверсі монети зображено герб НДХ у коловій легенді «NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA» («Незалежна Держава Хорватія»). На реверсі — у плетеному колі номінал «2 KUNE» та рік карбування «1941» в три рядки.

2 куни, цинк, 1941 р.

Метрологічні характеристики 2 кун Незалежної Держави Хорватія, 1941 р.

Номінал	Метал	Вага, г	Діаметр, мм
2 куни	цинк (100%)	2,25	19,0

Символічно було викарбовано кілька екземплярів монет в 1 куну, які в обіг випущені не були.

У жодному із законодавчих актів НДХ не згадується карбування золотих монет номіналом 500 кун. Звичайно, що їх карбування було економічно недоцільним у тогочасних умовах. Проте такі монетовидні знаки існують. Відомі два типи: із зображенням Анте Павелича на одній та селянки із серпом та снопом на іншій. Датовані знаки 1941 р., проте ймовіріше, що випуск здійснено в 1944 р. Їх необхідно розглядати як медальйони чи донативні медалі.

В умовах воєнного часу й підкорення економіки НДХ німецьким інтересам,

за зростання інфляційних процесів налагодження постійного монетного обігу було досить складною справою. В 1942 р. випущені банкноти номіналом 1 і 2 куни, а також 50 баніца. Отже, на зміну монетам прийшли паперові гроші, випуск яких обходився державі значно дешевше.

Монетні двори. Відразу після проголошення незалежної Держави Хорватія у Загребі як незалежну державну установу було засновано монетний двір за фінансової допомоги Німеччини. Ним карбувалися усі хорватські монети, як пробні, так і обігові.

Медальєром на монетному дворі працював професор Академії мистецтв у Загребі Іво Кердич (Ivo Kerdić). Він у 1941 р. розробив серію пробних екземплярів хорватських монет, яку не було пущено у тираж. Єдиною обіговою монетою, автором якої є І. Кердич, стали 2 куни 1941 р. Підпису майстра на монеті немає.

500 кун, золото, 1941 р. Є неофіційними випусками й ніколи не перебували в грошовому обігу.

Анте Павеліч (1889–1959), засновник і голова хорватської фашистської організації усташів, «поглавник» Незалежної Держави Хорватія (1941–1945). Після краху НДХ йому вдалося втекти з Югославії. Засуджений заочно югославським народним судом до смертної кари, переховувався в Австрії, Італії, Аргентині, Іспанії. Помер у Мадриді.

Пробні монети Незалежної Держави Хорватія, 1941 р.

Бажаючи опублікувати своє оголошення про купівлю – продаж – обмін колекційного матеріалу необхідно надіслати на адресу редакції текст (не більш як 200 знаків) на «ТАЛОНІ ОГОЛОШЕНЬ». За цієї умови публікується безкоштовно.

Желающим опубликовать своё объявление о купле – продаже – обмене коллекционного материала необходимо прислать в адрес редакции текст (до 200 знаков) на «ТАЛОНЕ ОБЪЯВЛЕНИЙ», который дает право на бесплатную публикацию.

Anybody, who wants to publish an advertisement about purchase–safe–change of collection items, has to send a text on «ADVERTISEMENT COUPON» (up to 200 signs) in the address of the editorial board. The coupon gives a right of free publication.

Diejenigen, die ihre Anzeigen ueber den Ein- und Verkauf, Austausch von Sammlungen zu veroeffentlichen wuenschen, haben an die Adresse der Redaction einen Text (bis zu 200 Zeichen) auf dem ANZEIGE-TALON zukommen zu lassen, der Ihnen das Recht auf die unentgeltliche Veroeffentlichung gibt.

КУПЛЮ · BUY · ANKAUF

Куплю кримінальний, кримінально-процесуальний кодекс УРСР, РСФСР у редакції до 1960 р. Бакай Віктор, 74000, Херсонська обл., с. Високополье, вул. Суворова, 2. Тел.: 098-286-43-55.

Куплю книгу про нагороди Австро-Угорської монархії на німецькій мові. Король Євгеній Іванович. 90454, Закарпатська обл., Хустський р-он, Вишково, вул. Гірників, 12, кв. 9. Тел.: 067-310-51-54.

Куплю, обміню, продам монети. Тел.: (048)714-48-26 (дом.), (093)426-7978 Олександр, (068)824-99-64 Олексій.

Куплю, обміню, продам: банкноти України 1917–1920 рр., 1942 р.— Рівне, 1991–1996 рр., «колгоспні гроші», монети, поштові марки України, конверти, листівки (1991–2007 рр.). I offer all Ukrainian stamps, covers, cards, bones, «collective-farm» paper moneys. Любомир Шафран, а/с 225, Кам'янець-Подільський, 32313, Україна.

Куплю гашеные с наклейками, разбитые серии марок по 50,0 грн за 1000 шт., а также почтовые конверты. Тел.: 093-120-60-57

Куплю юбилейные рубли СССР, бонь России, открытки, грамоты до 1925 г. Тел.: 093-120-60-57

Книги: Зограф А. Н. Античные монеты. – Москва, 1951; Функен Ф. Первая мировая война 1914–1918, пер. с франц. А.А.Китайцевой. – М. 2002; Marko A. Auszeichungen, der Osterreichisch-Ungarischen Monarchie und der Zwischenkriegszeit, Linz, 1996. Король Евгений Иванович, ул. Горняков, 17, кв. 9, г. Вышково, Хустский р-он., Закарпатская обл., 90454. Тел.: 063-88-74-473

Куплю каталоги-цінники про монети Польщі–Литви, середньовіччя. А також про монети Риму. Тел.: 068-846-72-40. Андрій.

Каталоги: Андрей Федорин «Монеты страны Советов 1921–1991 гг.», М., 1998 г.; Артур Л. Ридберг, Ира С. Ридберг «Золотые монеты Мира с античных времен до наших дней». Тел. 063 144 46 68.

Старую фарфоровую посуду с надписью на обороте: «М. С. КУЗНЕЦОВ» в хорошем состоянии. Тел.: 066-29-32-37.

Печати церквей (кирх) немцев-поселенцев Юга Украины XIX–XX ст. (или их оттиски), колокольчики «Дар Валдая». Тел.: 066-298-32-37.

Старі, до 1939 р., поштові листівки за ціною 150–300 гривень з видами м. Городенки, с. Раківце, с. Чорноліця, с. Клишківців. Олександр, Київ. Тел.: 067-599-79-40.

Банкноти Луцької міської управи (1918–1920 рр.), бонь 1861 р. м. Горохов (1 = 5 грош), а також старі поштові листівки (до 1939 р.) з видами Луцька і містечка Любешів. Петро Кравчук, вул. Калова, 23, Любешів, Волинська обл., 44200.

Куплю, обміню, продам: монети, нагороди, книги, открытки, иконы, фарфор, бронзу, портсигары серебряные до 1920 г., картины до 1985 г. тел.: 093-120-60-57, 066-979-73-52, E-mail: vodolaqa_555@mail.ru.

Орден «Красной Звезды», «Знак Почета», медаль «Почетная Грамота» или «Грамота Президиї Верховной рады УССР». Гуменюк М. В. ул. Ленина, 63, с. Михайлополь, Ивановский р-он., Одесская обл., 67210.

ПРОДАМ · SALE · VERKAUF

Открытки, посвященные столетию Отечественной войны 1812 года. В хорошем состоянии. Тел.: 067-769-20-68.

Около 3.000 открыток с репродукциями картин русских, немецких, голландских, итальянских художников 1930–1991 гг. Мемеджанов Сервер Нуриевич, ул. Ореховая, 20, с. Приветное, Кировский р-он., Крым, 97341.

Увлеченный автор вышлет наложенным платежом несколько своих, недорогих, познавательных книг о монетах и банкнотах стран мира в XX в. с описанием их истории, географии, а также иллюстрациями. Бадаев С., Перемоги, 121-б, Чернигов, 14013. Тел.: 0462-636-871

Коллекцию марок СССР — хронологию 1969–1973 гг., дешевле каталога на 60%, а также старинные книги, фотографии, открытки, бонь, монеты, награды, знаки, портсигары, шкатулки, бронзу, фарфор, серебро, иконы, картины; или обміню на ідентичное. Тел.: 093-120-60-57, 066-979-73-52. E-mail: vodolaga_555@mail.ru.

Билеты на выступление в 2001 г. в Киеве Папы Римского; открытки, посвященные этому событию, а так же царские открытки, посвященные столетию Бородинского сражения и другие. Все в отличном состоянии. Тел.: 067-769-20-68.

Продаю, дорого, открытки с автографами-подлинниками: две открытки Джузеппе Аксельми и одна Тита Руффо, 1906 год. Тел.: 038-493-41-04, тел. моб.: 095-210-20-32.

Автор вышлет наложенным платежом свою книгу за 1.000 руб. «Древние славянские денежно-весовые системы», 2008 г., 168 стр. Все о денежных системах допетровской Руси. Семенов Виктор Васильевич, а/я 270, Санкт-Петербург, 197372, Россия.

Литературу по нумизматике, монеты, бумажные деньги. Тел.: 097-209-50-77, 066-298-32-37.

Старые фотографии картин Верещагина, Макарова, Ковалевского, Дмитриева-Оренбургского. Русско-Турецкая война. Тел.: 097-891-75-09

Продам или обміню до 1917 года монеты, медали, бонь, открытки, фотографии, портсигары, карты, документы, книги, фигурки из фарфора, бронзы, иконы, военную атрибутику времён ВОВ, хронологию марок СССР с 1968 года, шкатулки палех, картины до 1990 года на идентичные материалы. А/я 336, Харьков, 61052. Шапиро Эдик. Тел.: 093-120-60-57.

Серебряные монеты Молдавии и Приднестровья. Владимир. E-mail: vlad367@mail.ru. Тел.: +373-22-537-963. Пропоную каталоги по нумизматіці зарубіжних видань: Krause, Schoen, Pick та інші; а також по українських бонях та монетах. Попель Аркадій. А/С 100, Львів, 79000. Тел.: 067-395-00-89.

Волинська асоціація колекціонерів «Паритет» організовує виставку про українського художника Г. І. Нарбута. Будемо вдячні за надіслані матеріали про Нарбута та його твори. Волинська асоціація колекціонерів «Паритет», пр. Перемоги, 15/10, м. Луцьк, Волинська обл., 43005.

Шановні читачі!

У зв'язку з переходом УКРПОШТИ виключно на електронні перекази значно зросла кількість замовлень без письмових повідомлень, або з помилковою зворотною адресою.

Якщо протягом 10–14 днів від оплати переказу Ви не отримали Вашого замовлення — зв'яжіться з редакцією, оскільки, скоріш за все, проблема в помилках, зроблених співробітниками пошти.

Якщо у Вас є можливість продублювати Ваше замовлення та зворотню адресу по E-mail, то це прискорить отримання Вами замовлення.

Авиационные «визитки» в фалеристике (дополнение)

Максим Царенко (Винница)

В прошлом году читатели могли ознакомиться с обзорной статьей об использовании опознавательных знаков («roundels») военной авиации разных стран мира — в фалеристике*. Казалось бы, сказано все... Но истинная прелесть исследования заключается в том, что оно никогда не заканчивается.

Отыскав информацию о прецедентах перевоплощения «roundel» в фалеристический элемент — в данном случае, в квалификационных знаках, автор не считает себя вправе скрывать эти сведения от читателя.

Сознательно пропуская случаи повторения государственного герба или флага в качестве опознавательного знака военной авиации, отдадим предпочтение тем эпизодам, когда этот символ создавался «с нуля».

Примечательно, что впервые мысль экстраполировать авиационную символику в область фалеристики пришла в голову эстонцам — именно они на заре 1920-х годов совместили сине-черно-белый треугольник с орлом, создав квалификационные знаки военного пилота и воздушного наблюдателя (рис. 1, 2, 3) [1].

Через несколько лет их примеру последовали соседи — латыши. В начале 1930-х годов пилоты ВВС Латвии украсили себя знаком в виде красной свастики «Ugunskrusts» (использовавшейся в качестве опознавательного знака еще с 1919 г.) с орлом на подвеске (рис. 4) [2]. Этот самый «огненный крест» фигурировал и на других авиационных знаках — в т. ч. и предназначенных для ношения на головных уборах (рис. 5). Известны случаи, когда латышские авиаторы получали, кроме собственных, еще и эстонские квалификационные знаки (рис. 6) [3].

Предельная малочисленность довоенных ВВС прибалтийских государств изначально сделала эти знаки раритетами, но идея совмещения опознавательного знака военной авиации с наградой вновь возникла уже в современной Эстонии — 12 апреля 2007 г. там был учрежден трехстепенный Крест авиационных заслуг, основой композиции которого является тот самый «орел-меченосец» из далеких 1920-х (рис. 7) [4].

Сочетание опознавательного «кружка» с «крылышками» пилотской квалификации пришлось по душе и шведам — в 1976 г. там был введен соответствующий знак, выполненный в строгих канонах скандинавской фалеристики. Вместо цветной эмали для обозначения синевы фона использовалась горизонтальная геральдическая штриховка (рис. 8, 9) [5].

Дополнив, таким образом, «балтийским» фрагментом начатый ранее рассказ, будем надеяться, что развитие авиации уже в недалеком будущем даст основания для дальнейшего продолжения статьи.

Список литературы

1. <http://gmick.co.uk/index.php?showtopic=20126>
2. <http://gmick.co.uk/index.php?showtopic=8988>
3. <http://gmick.co.uk/index.php?showtopic=20123>
4. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12838132>
5. <http://gmick.co.uk/index.php?showtopic=42754>
6. <http://wp.scn.ru/ru/wwi/f/113/180/0/1>

5

6

*Царенко М. Авіаційні «візитки» у фалеристіці // Нумізматика і фалеристика, 2010 № 4

1

Истребитель «Ньюпор-17»
ВВС Эстонии с трёхцветным треугольником

3

2

4

7

8

9

**Сувенірні набори монет
у футлярах з полікарбонату
157x100 мм**

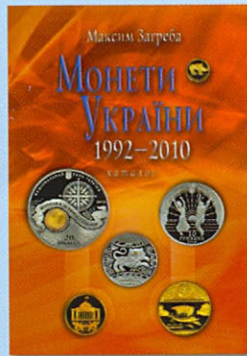
Египет, 2007 р. — 100,00 грн.

Ізраїль, 1985-2010 р. — 220,00 грн.

Тібет, 1912-1928 р. — 560,00 грн.

МОНЕТИ УКРАЇНИ 1992-2010

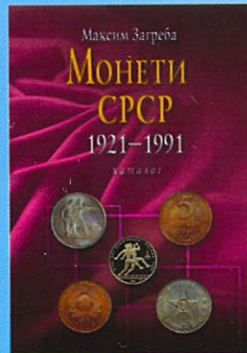
Каталог. Видання 6-е, доповнене

Київ, 2009 р. Формат 145x215 мм,
м'яка обкладинка, 160 с.

Зображення, технічні параметри та ринкові ціни на монети України 1992-2010 рр. карбування у двох станах збереження. Різновиди обігових монет штемпельного характеру зведено у таблиці. До каталогу також включено жетони, медалі та сувенірну продукцію Монетного двору НБУ.

Українською мовою. Ціни в українських гривнях.

Ціна з пересиланням поштою по Україні — 60,00 грн.

**Максим Загребя
МОНЕТИ СРСР 1921-1991**

Каталог

Зображення, технічні параметри та ринкові ціни на монети РРФСР (1921-1923 рр.), СРСР (1924-1991 рр.) та регіональні монети (1918-1946 рр.).

Каталог має п'ять розділів:

1. Обігові монети. До розділу також включено монети Армавіру (1918 р.), Арктикувугілля (1946 р.), Туви (1934 р.), Хорезму (1920-1922 рр.). 2. Ювілейні монети з недорогоцінних металів. 3. Ювілейні монети із срібла, золота, платини та палладію. 4. Жетони торгівельних автоматів та метрополітену. 5. Токени (приватні гроші спільок споживачів).
Українською мовою. Ціни в українських гривнях.

Ціна з пересиланням поштою по Україні — 54,00 грн.

Київ, 2009 р.
Формат 145 x 215 мм,
м'яка обкладинка, 100 с.

**Максим Загребя
МОНЕТИ БАЛТІЙСЬКИХ КРАЇН 1796-1950 рр.**

Каталог

Зображення монет, а також їхні технічні параметри, описання легенд, гуртів та ринкові ціни на два стани збереження.

У першій частині представлені монети карбовані у 1796-1850 рр. васальними державними утвореннями, які існували на території польських, литовських та українських земель після третього поділу Речі Посполитої.

У другому розділі — монети карбовані у 1916-1939 рр.: окупаційні монети Німеччини для балтійських країн та Польщі, Польської республіки (обігові, ювілейні та пробні), монети гетто міста Лодзь 1942-1943 рр., та ПНР 1949 р.

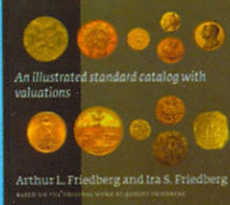
У третьому розділі — монети Балтійських країн: Вільного міста Данциг (1920-1937), Естонії (1922-1934), Латвії (1922-1939), Литви (1925-1938) та Фінляндії (1863-1952).
Українською мовою. Ціни в українських гривнях.

Ціна з пересиланням поштою по Україні — 57,00 грн.

Київ, 2010 р.
Формат 134 x 215 мм,
м'яка обкладинка, 128 с.

**Gold Coins
of the World**

FROM ANCIENT TIMES TO
THE PRESENT 8th edition

**Артур Л. Фрідберг, Іра С. Фрідберг
ЗОЛОТІ МОНЕТИ СВІТУ**

з античних часів до сьогодення

Видання 8-е доповнене та оновлене

Перше видання «Gold Coins of the World» побачило світ у 1958 р. і досі є єдиним системним каталогом по золотих монетах світу — посилання на номери каталогу Фрідберга можна побачити майже в усіх аукціонних каталогах, де представлені золоті монети.

Ціни в доларах США; на античні та середньовічні монети на два стани збереження — VF та XF, на сучасні — XF та Unc. або Proof.

Англійською мовою.

Ціна з пересиланням поштою по Україні — 995,00 грн.